

“Hulp met een pootje extra”

De financiële meerwaarde van de autismebegeleidingshond

“De financiering van de autismebegeleidingshond”

Scriptie

Studenten: Wijtze Kikstra 890403002
Maran Vogel 920211001
Klas: DM4N2
Begeleiders: Susan Ophorst
Hanneke Procee
Opleiding: Diermanagement
Major: Dieren in de zorg
Module: **Afstudeerproject “Dieren in de Zorg”**
Titel: “De financiering van de autismebegeleidingshond”
Projectnummer: 59400
Periode: februari 2013 t/m juli 2013

Opdrachtgever:
Stichting SAAC
Nobellaan 7
4622 AH Bergen op Zoom

Hogeschool Van Hall Larenstein
Agora 1
8943 CJ Leeuwarden

Omslag foto: Stichting SAAC, 2012

In dit afstudeerrapport is gestreefd naar juistheid en volledigheid van de aangeboden informatie. De schrijvers noch de opleiding of de organisatie als geheel zijn in geen geval aansprakelijk voor enige directe of indirecte schade welke ontstaat door gebruikmaking van dit rapport.

Voorwoord

In de periode februari tot en met juni 2013 hebben wij, Maran Vogel en Wijtze Kikstra, onderzoek gedaan naar de meerwaarde van autismebegeleidingshonden. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van onze major Dieren in de Zorg van de opleiding Diermanagement aan Hogeschool Van Hall Larenstein in Leeuwarden.

Het onderzoek is in opdracht van Stichting Service Animals for Autistic Children (SAAC) uitgevoerd. Stichting SAAC is een relatief jonge organisatie die autismebegeleidingshonden opleidt en gezinnen advies geeft over de mogelijkheden van deze honden. Ons contactpersoon bij Stichting SAAC is Will-Jan de Krom. In de periode september 2012 tot februari 2013 heeft Wijtze stage gelopen bij de genoemde stichting. De kennis die hij tijdens de stage heeft opgedaan hebben we ingezet tijdens de uitvoering van het onderzoek. Ook heeft hij toen kennis gemaakt met enkele gezinnen die aan dit onderzoek hebben meegewerkt.

Graag willen we de heer Will-Jan de Krom bedanken voor het bieden van de mogelijkheid om het onderzoek voor Stichting SAAC uit te voeren. Ook willen wij de gezinnen, die wij tijdens het onderzoek hebben mogen interviewen, ontzettend bedanken voor hun medewerking. Tot slot willen wij Susan Ophorst en Hanneke Procee bedanken voor de begeleiding tijdens de uitvoering van het onderzoek.

Leeuwarden, 1 juli 2013.

Wijtze Kikstra
Maran Vogel

Summary

This is the thesis about the research: "Care with an extra paw", the research is commissioned by 'Foundation Service Animals for Autistic Children (Stichting SAAC)'. Students of University of Applied Sciences Van Hall Larenstein in Leeuwarden performed the research.

At the moment there are changes in the use of the personal budget, which is now via the AWBZ (In Dutch: Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)). In the future this will be dealt with by local authorities. To give the answer to the question how to deal with the changes, SAAC has asked us to research the possibilities. In the research we will make an analyses of the situation of families who have an Autism Support Dog (AS-dog). In this way we contribute to a plan to convince health insurers to reimburse AS-dogs.

An AS-dog supports children with a form of the Autism Spectrum Disorder (ASD). This can be done in different ways: as a buddy at home and as a couple dog on the street. One of the most used breeds as AS-dogs is the Australian Labradoodle. These dogs are very smart and have a nice character. They are also hypoallergenic.

Before a dog will be placed in a family they get trained. This training has two phases: in the first phase (in the first year of life) the pup will follow the puppy- and basic course and obedience training. In the second phase they follow an individual programme to train the specific function the dog will fulfil in the family. The family will get intensive counselling to learn how to deal with the dogs and also which (developmental) goals they will aim for the dog.

The research question in this research is: "What is the added value of the AS-dogs for families in which the dog is placed?" To get an image of the financial added value of the AS-dog, we have researched the reduced use of medicines and whether the hours of counselling could be reduced since the AS-dog had been placed in the families.

In this research we have done a survey at families with autistic children who have an AS-dog and at families who have a pet dog. We have also done some interviews with families with autistic children and an AS-dog from Foundation SAAC. In the survey and the interviews we asked questions in the following areas:

- Background information about the family
- The strain on the family
- The problems faced by the family
- Autistic Children and development
- The functions of the AS-Dog
- The added value of the AS-dog
- Counselling
- Medication

In this research we have seen that the AS-dogs have great added value for the families. We see that the AS-dogs help with the development of the autistic children, at some points the development increased with great steps, especially at social skills, communicative skills, social-emotional thinking and the development of locomotion. The strain on the family has been decreased because of the dog at the following points:

- The dog has taken over some tasks from the parents.
- The dog can support the parents and children.
- The dog reduces tantrums.
- The siblings get more attention from their parents.
- There is more structure because of the dogs.
- Fears are reduced.
- The confidence of autistic children has increased.
- The children can leave the house (alone), in some cases coupled to the dog.

The financial added value is hard to estimate. In some cases the use of medication has decreased. In other cases the hours of counselling have decreased with three to four hours a month. But in most families it is hard to say whether there is a connection between decreasing the medication or counselling and the AS-dog, mainly due to the fact that ASD is a development disorder. In other cases the medication is used for illnesses such as epilepsy. There are children who do not take medication, but maybe without a dog they would need it.

Samenvatting

Voor u ligt het eindrapport over het afstudeeronderzoek “Hulp met een pootje extra”. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Stichting SAAC, door studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein te Leeuwarden.

Vanaf 2015 vinden er veranderingen plaats in het gebruik van het persoonsgebonden budget (pgb). Het pgb kan nu nog via de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten aangevraagd worden. Vanaf 2015 loopt dit via de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). De Wmo wordt uitgevoerd door de gemeenten. Iedere gemeente legt andere accenten. Om te onderzoeken hoe om te gaan met deze veranderingen heeft Stichting SAAC opdracht gegeven dit onderzoek te laten uitvoeren. Hiervoor hebben we een analyse gemaakt van de huidige situatie bij de gezinnen. Op deze manier kunnen we een bijdrage leveren aan een rapport voor de zorgverzekeraars.

Een autismebegeleidingshond wordt ingezet om een kind of een (jong) volwassene met Autisme Spectrum Stoornis (ASS) te ondersteunen. Dit kan onder andere als maatje in huis of als koppelhond op straat. Het ras dat het meest ingezet wordt als autismebegeleidingshond is de Australian Labradoodle. Vanwege het karakter van de hond en het feit dat het ras hypoallergeen is. Voordat een autismebegeleidingshond in een gezin geplaatst wordt, ontvangt het gezin intensieve begeleiding om ze hier op voor te bereiden. In deze fase wordt ook gekeken hoe het kind met ASS reageert op een autismebegeleidingshond. De opleiding tot autismebegeleidingshond bestaat uit twee fases: in de eerste fase volgt de hond eerst een puppy- en basiscursus en een gehoorzaamheidstraining. In de tweede fase krijgt de hond een specifieke opleiding, aangepast op de wensen van het gezin.

De onderzoeksvraag van dit onderzoek is: *“Wat leveren de autismebegeleidingshonden op voor de gezinnen waarin de honden geplaatst worden?”*. Om een beeld te krijgen van de financiële meerwaarde van de autismebegeleidingshond, is er gekeken of er een vermindering in medicijngebruik en aantal uren begeleiding is te zien sinds de komst van de autismebegeleidingshond. Ook is er onderzocht of de gezinnen zich minder belast voelen sinds de komst van de autismebegeleidingshond.

Om deze informatie te verzamelen zijn er interviews afgenomen bij de gezinnen die een autismebegeleidingshond hebben via Stichting SAAC. Ook is er een enquête gehouden onder de klanten van Stichting SAAC met een autismebegeleidingshond. Deze enquête is ook gehouden bij gezinnen die een kind met ASS hebben en die, in plaats van een autismebegeleidingshond, een gewone huishond hebben. Om zoveel mogelijk informatie te verzamelen uit de enquêtes en de interviews zijn de volgende thema's bevraagd:

- achtergrondinformatie van het gezin
- belasting van de ouders en de problemen die zich voor doen
- kinderen met een vorm van ASS
- autismebegeleidingshond en de manier waarop deze wordt ingezet
- meerwaarde van de autismebegeleidingshond
- ontwikkeling van de kinderen met ASS
- begeleiding en medicatie.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat de autismebegeleidingshond, op verschillende gebieden, een duidelijke algemene meerwaarde heeft voor de gezinnen. Sinds de komst van de autismebegeleidingshond is de ontwikkeling van de kinderen met ASS op verschillende onderdelen vooruit gegaan. De ontwikkeling is vooral vooruit gegaan op het gebied van:

- sociale vaardigheden
- communicatieve vaardigheden
- sociaal-emotionele denken
- ontwikkeling van de motoriek.

Verder voelen de ouders zich minder belast door de komst van de hond omdat de hond taken van hen overneemt. De ouders en kinderen kunnen steun zoeken bij de hond, het kind heeft minder woede uitbarstingen en daardoor is er ook meer ruimte voor de eventuele broertjes en zusjes (brusjes).

Daarnaast zorgt de hond voor:

- structuur in huis
- vermindering van angsten
- vergroten van het zelfvertrouwen
- Met de hond durven/kunnen kinderen met een vorm van ASS naar buiten, vaak gekoppeld aan de hond

De financiële meerwaarde is minder nadrukkelijk uit het onderzoek naar voren gekomen. Er is in de enquête aangegeven dat het medicijngebruik is afgenomen sinds de autismebegeleidingshond in huis is. Daarnaast is er een respondent geweest die aangegeven heeft dat het aantal uren begeleiding is afgenomen met 3 tot 4 uur in de maand. De meeste ouders geven aan geen verband te kunnen leggen tussen het gebruik van medicatie, de begeleiding en de aanwezigheid van de autismebegeleidingshond. Andere ouders geven aan geen medicatie te willen gebruiken omdat ze hier op tegen zijn. Daarnaast is er ook benoemd dat er nu geen medicatie gebruikt wordt en dat dat zonder de autismebegeleidingshond wel het geval zou zijn.

Inhoudsopgave

Inleiding	9
Begripsbepaling	11
1. Stichting SAAC en Hulp voor Autisme	12
1.1 Autisme spectrumstoornis	12
1.2 Stichting SAAC	14
1.3 Hulp voor Autisme	14
1.4 Autismebegeleidingshonden	15
1.5 Ervaring van een gezin	17
1.6 Financiering in de zorg en autismebegeleidingshonden	18
2. Materiaal en Methode	21
2.1 Literatuuronderzoek	21
2.2 Onderzoekspopulatie	23
2.3 Enquête	24
2.4 Communicatie met respondenten	26
2.5 Interview	26
3. Resultaten	31
3.1 Respons	31
3.2 Achtergrondinformatie	31
3.3 Kinderen met een vorm van ASS	35
3.4 Autismebegeleidingshonden	38
3.5 Algemene meerwaarde van de hond	42
3.6 Financiële meerwaarde	44
4. Conclusie	49
4.1 Onderzoeksvraag en doel van het onderzoek	49
4.2 Financiële meerwaarde	49
4.4 De hoofdvraag	51
4.5 Eind conclusie	52
5. Discussie	53
5.1 Resultatendiscussie	53
5.2 Methodendiscussie	54
6. Aanbevelingen	56
6.1 Vervolgonderzoek	56
Geraadpleegde bronnen	58
Bijlage I	60
Bijlage II: Organogram Stichting SAAC en Hulp voor Autisme	61
Bijlage III: E-mail respondenten	62
Bijlage IV: Brief uitleg onderzoek	64

Inleiding

In verband met allerlei bezuinigingsmaatregelen vanuit de overheid is (en wordt) de bekostiging van de service van Stichting SAAC (het aanbieden van autismebegeleidingshonden) een probleem. De vraag “Hoe om te gaan met de wijzigingen in verband met het pgb (Persoonsgebonden budget, het geldbedrag waarmee cliënten zelf een hulpverlener, begeleider of organisatie kunnen regelen)?”, speelt een grote rol bij Stichting SAAC. Dit pgb loopt nu via de AWBZ, straks via de Wmo, via de eigen gemeente.

Stichting SAAC, staat voor Service Animals for Autistic Children (autismebegeleidingshonden voor autistische kinderen). De Stichting zet zich in voor gezinnen waar één of meer gezinsleden voorkomen, waarbij een vorm van de autisme spectrum stoornis (ASS) is gediagnosticeerd. Zo wordt er voorlichting en advies gegeven over de mogelijkheden van autismebegeleidingshonden en begeleiding die de kinderen kunnen ontvangen. Daarnaast leidt Stichting SAAC autismebegeleidingshonden op en plaatst de honden in de gezinnen. Daarvoor werkt Stichting SAAC samen met Hulp voor Autisme (HVA) en hondenschool Aviva. Aviva is een hondenschool die gespecialiseerd is in het opleiden van autismebegeleidingshonden, daarnaast hebben zij een reguliere hondenschool. HVA biedt begeleiding aan de gezinnen met kinderen en jong volwassenen met een vorm van ASS. Stichting SAAC en HVA werken samen aan een programma om gezinnen, waarin één of meerdere gezinsleden een vorm van autisme spectrum stoornis voorkomen, te ondersteunen (Stichting SAAC, 2013).

De begeleiding die HVA aan de gezinnen biedt wordt nu vooral vanuit het pgb vergoed. Vanwege de bezuinigingen van de afgelopen jaren is er veel onduidelijkheid ontstaan rondom het aanvragen van het pgb. Stichting SAAC stelt dan ook de vraag “Hoe om te gaan met de wijzigingen in verband met het pgb?” om de vraag te beantwoorden wordt er een plan opgesteld waarin er gekeken wordt naar de mogelijkheden voor de vergoeding van de autismebegeleidingshonden. In het plan komt onder andere een advies aan zorgverzekeraars waarin staat waarom autismebegeleidingshonden vergoed zouden moeten worden vanuit de zorgverzekering. Daarnaast is Stichting SAAC op zoek naar alternatieven voor het pgb. In het kader hiervan is men sinds begin 2013 een zorg instelling geworden. In het plan wordt weergegeven welke effecten en meerwaarde de honden hebben op kinderen met een vorm van autisme spectrum stoornis (ASS). Om het plan te ondersteunen is belangrijk dat hier wetenschappelijk onderzoek naar gedaan wordt. Stichting SAAC zet dan ook verschillende onderzoeken uit waarin de verschillende aspecten van de autismebegeleidingshonden en de begeleiding van kinderen en (jong) volwassenen onderzocht worden.

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage te leveren aan het plan. Dit wordt gedaan door het in kaart brengen van de financiële meerwaarde van de autismebegeleidingshond voor gezinnen waarin één of meerdere gezinsleden een vorm van ASS hebben. Bij de gezinnen die een autismebegeleidingshond in huis hebben wordt een interview afgenomen over de ideeën, achtergronden, motieven, ervaringen, weerstanden en beweegredenen die de gezinnen hebben over hun autismebegeleidingshond.

De onderzoeksvragen worden tijdens het onderzoek behandeld:

De **centrale hoofdvraag** van dit onderzoek is:

“Wat leveren de autismebegeleidingshonden op voor de gezinnen waarin de hond geplaatst wordt?”

Om de centrale hoofdvraag te beantwoorden worden de volgende deelvragen gesteld:

1. **In welke mate is er sinds de komst van de autismebegeleidingshond een vermindering te constateren in het:**
 - 1.a. gebruik van medicatie voor het kind met ASS?
 - 1.b. aantal begeleidingsuren en therapiesessies voor het kind met ASS?
2. **Wat is de financiële meerwaarde van een autismebegeleidingshond voor de gezinnen?**
3. **In welke mate wordt het gezinssysteem meer of minder belast sinds de komst van de autismebegeleidingshond?**
 - 3.a. In welke mate worden de ouders meer of minder belast sinds de komst van de autismebegeleidingshond?
 - 3.b. In welke mate worden de broers en/of zussen meer of minder belast sinds de komst van de autismebegeleidingshond?
 - 3.c. In welke mate is de zelfredzaamheid van het kind met ASS toe- of afgenomen sinds de komst van de autismebegeleidingshond?
4. **Wat is het verschil tussen de autismebegeleidingshond en een gewone huishond?**
 - 4.a. Wat is het verschil tussen de effecten van beide honden?
 - 4.b. Wat is het verschil tussen de meerwaarde van beide honden?

In de scriptie wordt verslag gedaan van het afstudeeronderzoek naar de financiële meerwaarde van autismebegeleidingshonden. De scriptie is als volgt opgebouwd. In het eerste hoofdstuk, wordt er achtergrond informatie gegeven over stichting SAAC, Hulp voor Autisme en autismebegeleidingshonden. In hoofdstuk 2, Materiaal en Methoden, zal de opzet van het onderzoek beschreven worden en hoe het onderzoek is uitgevoerd. In hoofdstuk 3 wordt er achtergrondinformatie gegeven over de opdrachtgever, Stichting SAAC en het samenwerkingsverband met Hulp voor Autisme en over hulphonden en autismebegeleidingshonden. Daarbij komt ook de financiering van de begeleiding en autismebegeleidingshonden aanbod. De analyse van de onderzoeksresultaten worden besproken in hoofdstuk 4 en in hoofdstuk 5 staan de discussie en de conclusie. Tot slot worden er in hoofdstuk 6 enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan.

Begripsbepaling

In deze paragraaf worden de belangrijkste begrippen die in het onderzoek gebruikt worden beschreven.

Meerwaarde

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen:

- **Financiële meerwaarde:** onder de financiële meerwaarde van de autismebegeleidingshonden verstaan wij de kosten besparing ten opzichte van medicijngebruik en andere vormen van begeleiding, therapie.
- **Algemene meerwaarde:** het positief effect van de autismebegeleidingshond op het gezin.

Effecten

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen:

- **Algemene effecten van de autismebegeleidingshonden:** welke effecten de autismebegeleidingshonden op de kinderen met een vorm van autisme hebben. Dit is per klant van HVA verschillend aangezien de problematiek per geval sterk verschilt.
- **Positieve effecten van de autismebegeleidingshonden:** de aantoonbare effecten die een positief resultaat hebben voor de kinderen met een vorm van autisme.

Gezinssysteem

Onder het gezinssysteem wordt verstaan, het gehele gezin (elk leefverband van één of meer volwassenen die de verantwoordelijkheid dragen voor de verzorging en opvoeding van één of meer kinderen), waarmee het kind met ASS in huis woont. Dit zijn de ouders/verzorgers en broers en/of zussen (brusjes). Deze gezinsleden hebben interactie met elkaar, waarbij ze elkaar beïnvloeden.

Zelfredzaamheid

De definitie van zelfredzaamheid is volgens de GGD Amsterdam: "Het zelf realiseren van een acceptabel niveau van functioneren op de belangrijkste domeinen van het dagelijks leven. Indien nodig door de juiste hulp te organiseren op het moment dat een daling van je functioneringsniveau dreigt of plaatsvindt, die je niet zelf kan voorkomen of verhelpen." (Lauriks S. et al, 2013).

Belasting

In dit onderzoek wordt onder de belasting van het gezin verstaan: de druk op het gezin. Kinderen met een vorm van ASS zorgen voor veel aanpassingen die nodig zijn voor het gezin om goed te kunnen functioneren en een veilige basis voor het kind te kunnen bieden.

De definitie van belasting luidt als volgt "*een last of gewicht dat gedragen moet worden of dat op een individu rust*". Een belasting kan een last zijn in gewicht, maar het kan ook een last op geestelijk niveau zijn. Een last op geestelijk niveau is moeilijk uit te drukken in een bepaalde waarde. In dit geval is het de psychische druk die er op een individu wordt uitgeoefend.

1. Stichting SAAC en Hulp voor Autisme

In dit hoofdstuk wordt relevante achtergrondinformatie gegeven over dit onderzoek. In de eerste paragraaf wordt een korte beschrijving gegeven over ASS. In de twee daarop volgende paragrafen worden Stichting SAAC en Hulp voor Autisme voorgesteld. Tot slot worden de autismebegeleidingshonden en de financiering in de zorg en van de autismebegeleidingshonden toegelicht.

1.1 Autisme spectrumstoornis

De autisme spectrumstoornis (ASS) is een pervasieve (in alles doordringende) ontwikkelingsstoornis, die op meerdere gebieden de psychologische ontwikkeling en het functioneren negatief beïnvloed, waarbij de spraak- en taalontwikkeling verstoord wordt. Ook de verwerking van prikkels verloopt anders. Zo kunnen prikkels te sterk opgevangen en verwerkt worden of juist te weinig. ASS kan gepaard gaan met een verstandelijke beperking, een normale intelligentie of een hoge intelligentie (een hoge intelligentie is vaak te zien bij het syndroom van Asperger). Mensen met een vorm van ASS hebben moeite met het leggen van sociale interacties (contacten) en het begrijpen van eigen emoties en dat van anderen.

Mensen met een vorm van autisme leven vaak in hun eigen wereldje. Het kan voorkomen dat zij geen idee hebben wat er om hen heen gebeurt. Daarbij wordt hun denkstijl gekenmerkt door twee eigenschappen:

- **hyperselectiviteit:** gericht op details en een tekort in het in rekening brengen van de gegeven context of samenhang van die details. Dit wordt ook wel beschreven dat het lijkt alsof autisten de wereld in zich opnemen als een film waarin alle details die er te zien zijn worden opgeslagen. Voor de autist is het mogelijk om door te spoelen, terug te spoelen, pauzeren en te springen naar een bepaald tijdstip.
- **hyperrealisme:** dit is een te kort aan verbeeldend vermogen om de impliciete, niet waarneembare context te construeren. Oftewel “What you see, is what you get.” Hierdoor kunnen autisten sarcasme en humor bijvoorbeeld niet begrijpen, alles wat je zegt wordt letterlijk genomen (Vermeulen, 2012).

Dit wordt ook wel beschreven als contextblindheid. Mensen met autisme leven in een letterlijke en gefragmenteerde wereld. Ze missen het vermogen om verder te kijken dan de informatie die verschaft wordt. Intuïtie dat nodig is om de wereld te begrijpen ontbreekt voor mensen met autisme. Mensen met autisme hebben dan ook een behoefte aan een heldere en objectieve wereld waarin alles voor hen duidelijk is. Een wereld waarin emoties geen rol spelen en veranderingen op tijd aangekondigd worden zodat ze zich er op kunnen voorbereiden. Een wereld waarin geen dubbelzinnige regels en betekenissen zijn (Vermeulen, 2012).

1.1.1 Symptomen autisme spectrumstoornis

In DSM-IV wordt er onderscheid gemaakt tussen vijf vormen van ASS:

- Kern-autisme,
- PDD-NOS,
- Asperger,
- Syndroom van RETT
- Desintegratiestoornis van de kinderleeftijd.

De eerste drie vormen van ASS vertonen sterke overeenkomsten. In deze subparagraaf worden de symptomen van Kern-autisme, PDD-NOS en Asperger zoals die in het DSM-IV worden beschreven. Deze symptomen zijn geciteerd van de site van het Trimbos Instituut (Trimbos, 2013). Deze drie vormen van ASS zijn opgenomen in deze paragraaf omdat die voorkomen bij de doelgroep van het onderzoek. Syndroom van RETT en de desintegratiestoornis van de kinderleeftijd komen niet voor in de doelgroep.

Tabel 1: Symptomen ASS (Trimbos, 2013)

Vorm:	Sociale interactie	Communicatie	Patronen
Kern-autisme	Stoornis in non-verbaal gedrag	Achterstand/ontbreken van ontwikkeling van taal	Sterke preoccupatie voor één bepaald onderwerp
	Geen relaties met leeftijdgenoten kunnen opbouwen	Beperking in het vermogen een gesprek te voeren	Vaste routines
	Tekort aan spontaan delen van plezier, bezigheden of prestaties	Stereotiep en herhaald taalgebruik, eigenaardig woordgebruik	Stereotype lichaamsbewegingen (fladderen)
	Afwezigheid van sociale of emotionele wederkerigheid	Afwezigheid van spontaan fantasiespel. Of sociaal imiterend passend bij ontwikkelingsniveau	Aanhoudende preoccupatie met delen van voorwerpen
PDD-NOS	Ernstige en ingrijpende beperking	(Non-)verbale communicatie komt erg te kort	Stereotiep gedrag van interesses en activiteiten
Syndroom van Asperger	Stoornis in non-verbaal gedrag zoals: oogcontact, gelaatsuitdrukking en lichaamshouding.		Sterke preoccupatie met één of meer stereotype patronen van belangstelling die abnormaal is in intensiteit of aandachtspunt
	Geen relaties met leeftijdgenoten kunnen opbouwen		Rigide vastzitten aan specifieke niet-functionele routines of rituelen
	Tekort aan spontaan delen van plezier, bezigheden of prestaties		Stereotype en zich herhalende lichaamsbewegingen
	Afwezigheid van emotionele wederkerigheid		Aanhoudende preoccupatie met delen van voorwerpen. Beperking sociale en functionele contacten.

1.2 Stichting SAAC

Stichting SAAC helpt en adviseert gezinnen waarvan bij één of meer gezinsleden een vorm van ASS is vastgesteld. Deze gezinnen kunnen na de diagnose in een dal terecht komen waarin er veel onduidelijkheid heerst over de mogelijkheden die er zijn om de juiste zorg en onderwijs te vinden. Stichting SAAC kan deze gezinnen helpen door voorlichting en adviezen te geven op het gebied van begeleiding ter bevordering van de ontwikkeling van het kind, het gezin en over autismebegeleidingshonden. Dit zijn honden die speciaal getraind worden voor het gezin waarbij er naar de specifieke zorgvraag van de kinderen gekeken wordt. In het gezin is behoefte aan een hulpmiddel dat structuur en veiligheid biedt aan het kind met een vorm van ASS. Deze kan gevonden worden in de vorm van de autismebegeleidingshond. De hond biedt dan bescherming aan het kind, maar kan bijvoorbeeld ook helpen bij het verwerken van verdriet of andere emoties. Niet alleen gezinnen waarin één of meer kinderen met een vorm van autisme voorkomen kunnen terecht bij Stichting SAAC maar ook jong volwassenen met een vorm van autisme kunnen hier terecht. De hond kan hen dan helpen om het dagelijks leven makkelijker te maken (Stichting SAAC, 2013). Wanneer de gezinnen besluiten om een autismebegeleidingshond in huis te nemen verwijst Stichting SAAC hen door naar Hulp voor Autisme (HVA). Stichting SAAC biedt zelf geen begeleiding aan deze gezinnen (Stichting SAAC, 2013).

Naast het adviseren van deze gezinnen doet Stichting SAAC, in samenwerking met hogescholen, onderzoek naar de effecten die autismebegeleidingshonden hebben op kinderen en jong volwassenen met een vorm van autisme spectrumstoornis (ASS) (Stichting SAAC, 2013).

1.3 Hulp voor Autisme

Hulp voor Autisme (HVA) biedt begeleiding aan kinderen en jong volwassenen met een vorm van ASS. Bij de begeleiding staan veiligheid, welzijn van mens en dier en de mobiliteit van de klant centraal. De speerpunten van de begeleiding zijn:

- Het functioneren in de primaire leefsituatie, gericht op het volwaardig kunnen meedoen in de directe woon- en leefomgeving;
- Het functioneren in de sociale omgeving, gericht op volwaardig kunnen functioneren in organisaties, instanties en netwerken;
- Het functioneren als lid van de samenleving, gericht op volwaardig meedoen aan de maatschappij (Stichting SAAC, 2013).

HVA biedt deze begeleiding aan in verschillende programma's:

- **Aai-speel-maatje:** In dit programma staat de hond centraal. De kinderen raken aan de hond gewend en aan het eind van het programma worden zij onvoorwaardelijke vrienden.
- **Aai-speel-rijden:** In dit programma staat het paard centraal. Tijdens het programma wordt eveneens aan de fysieke, cognitieve, emotionele en sociale ontwikkeling van het kind gewerkt.

Naast de begeleiding die door HVA aangeboden wordt, zijn er afdelingen binnen HVA met elk hun eigen focus:

- **Autifun** biedt muziekles en verschillende kinderfeestjes met verschillende thema's aan,
- **Autibrain** (staat nog in de kinderschoenen) is gericht op het onderwijs van kinderen met een vorm van ASS
- **Autivisie** biedt cursussen aan ouders en mensen die met autisme willen gaan werken.
- **Hondenschool Aviva** leidt de autismebegeleidingshonden op. Ook hebben zij een reguliere hondenschool (Stichting SAAC, 2013).

Om de complexe organisatie inzichtelijk te maken wordt in bijlage II het organogram van Stichting SAAC en Hulp voor Autisme weergegeven. Hierin is de samenwerking tussen de verschillende onderdelen te zien (Stichting SAAC, 2013)(Kikstra, 2013).

1.4 Autismebegeleidingshonden

In deze paragraaf worden de autismebegeleidingshonden besproken. In de eerste subparagraaf wordt een korte beschrijving gegeven van verschillende soorten hulphonden. In de daarop volgende subparagraaf worden de autismebegeleidingshonden beschreven en tot slot in de laatste subparagraaf de procedure die de gezinnen die een autismebegeleidingshond aanvragen doorlopen.

1.4.1 Hulphonden

Hulphonden zijn honden die speciaal getraind zijn om bepaalde taken van de eigenaar over te nemen of te ondersteunen welke de eigenaar door een beperking of handicap niet meer zelfstandig kan uitvoeren. Ook zijn er hulphonden die getraind zijn om signalen of geuren te herkennen van specifieke kenmerken van een ziekte of beperking. Bijvoorbeeld het herkennen van signalen dat er een epilepsie aanval aankomt of een specifieke geur van bepaalde soorten kanker (BultersMekke, 2013) .

Er zijn verschillende soorten hulphonden waarbij er een groot verschil is tussen de taken die zij verrichten. De verschillende honden zijn:

- **ADL-honden** (algemeen dagelijkse levensbehoeften),
- **Blindengeleidehonden** helpen mensen met een visuele beperking veilig over straat te gaan, waarbij gevaarlijke objecten en verkeersdrempels en dergelijke vermeden worden.
- **Seizurehonden** (epilepsiehonden), deze honden zijn getraind om de signalen van een seizure te herkennen en daarbij alarm te slaan. In bepaalde gevallen kunnen de honden de patiënt in een gewenste houding leggen.
- **Diabeteshonden** zijn honden die getraind zijn om de signalen van een aankomende hypo te herkennen en daarbij de eigenaar waarschuwen.
- **Signaalhonden** voor doven en slechthorenden, waarschuwt de eigenaar met een auditieve beperking geluiden, bijvoorbeeld wanneer de deurbel of de telefoon gaat.
- **Therapiehonden** voor mensen met een psychische aandoening. Therapiehonden dragen hun steentje bij aan het welzijn en van de geestelijke gezondheid van mensen. Doordat de honden voor meer structuur en meer beweging (verantwoordelijkheidsbesef, mensen moeten de hond uitlaten en verzorgen) zorgen raken deze mensen minder snel in een isolement en hebben meer aanspraak met andere mensen. Daarnaast kunnen deze mensen steun zoeken bij de hond om op die manier problemen/emoties te verwerken (BultersMekke, 2013).

1.4.2 Autismebegeleidingshonden

Autismebegeleidingshonden zijn getraind om kinderen en (jong) volwassenen met een vorm van ASS te ondersteunen. In situaties waarin de prikkels te groot worden waardoor diegene niet meer goed kan functioneren. De autismebegeleidingshonden worden een maatje voor het leven van de kinderen en (jong) volwassenen. Hoewel de functies per geval verschillend zijn hebben de honden over het algemeen de volgende taken:

- bliksemafleider voor prikkels om op die manier emotionele uitbarstingen op te vangen
- de hond zorgt voor veiligheid en structuur in de gezinnen waarin de hond geplaatst wordt
- de hond wordt gekoppeld aan een kind. Daardoor wordt de verkeersveiligheid vergroot en kunnen de ouders makkelijker, veiliger en sneller op de plaats van bestemming komen
- doordat de hond niet oordeelt en altijd luistert naar wat het kind te vertellen heeft, het kind kan dan zijn verhaal kwijt en kan ontspannen
- de hond kan in voor een kind onveilige situaties beschermen
- de hond vormt een manier om te communiceren en contact te maken met anderen. Bijvoorbeeld op straat bij het maken van een praatje (mensen met autisme hebben vaak moeite met persoonlijke interactie). Als iemand vraagt "oh wat heb jij een leuke hond!" dan is het makkelijker om via de hond iets te vertellen dan wanneer iemand rechtstreeks iets aan je vraagt (BultersMekke, 2013)(Regelhulp, 2013).

1.4.3 Procedure aanmelding voor autismebegeleidingshond

Gezinnen die zich aanmelden bij Stichting SAAC om advies te vragen over de mogelijkheden van de autismebegeleidingshonden, krijgen een uitgebreid intakegesprek waarin de werkwijze van Stichting SAAC en HVA besproken wordt. Daarnaast wordt tijdens het intake gesprek aandacht besteed aan de problemen waar de gezinnen tegenaan kunnen lopen. Bij de aanmelding om deel te gaan nemen aan het programma van HVA krijgen zij een uitgebreid aanmeldformulier waarin achtergrondinformatie gevraagd wordt over de situatie in het gezin en over het kind met een vorm van ASS. Vragen over onder andere de samenstelling van het gezin, de medische achtergrond (allergieën, medicatie en dergelijke) en opleiding worden op het formulier gesteld. Aan de hand van dit formulier wordt een intakegesprek gehouden bij de mensen thuis. Tijdens dit gesprek worden, de problematiek van het gezin en het kind met een vorm van ASS en eventuele vragen vanuit het gezin besproken en vindt er een kennismaking plaats met de kinderen van het gezin en het kind met een vorm van ASS. Aan de hand van het intakegesprek wordt een zorgleefplan opgesteld waarin het begeleidingsprogramma wordt besproken. Ook komt in dit plan te staan welke wensen er voor de autismebegeleidingshond zijn. Wanneer het gezin akkoord is gegaan met het zorgleefplan beginnen de begeleidingssessies.

Gedurende de opleiding van de hond krijgt het gezin intensieve begeleiding om hen voor te bereiden op de komst van de hond. Daarbij wordt er veelal gebruikt gemaakt van een zogenaamde “Learning-dog” om gewend te raken aan de hond. Wanneer het gezin nog geen ervaring heeft met de verzorging van een hond kan dit tijdens de begeleiding aanbod komen.

Als tijdens de begeleidingssessies blijkt dat het kind met ASS niet goed reageert op de learning-dog of wanneer er andere problemen in het gezin voorkomen kan er van uit HVA besloten worden om geen autismebegeleidingshond te leveren. Deze beslissing wordt uitvoerig besproken binnen het team van HVA.

Wanneer besloten wordt dat er een hond geplaatst kan worden, gaan de medewerkers van Stichting SAAC opzoek naar een geschikte pup. Er zijn een aantal rassen die ingezet worden als autismebegeleidingshond. Deze rassen zijn de Golden Retriever, de Labrador en de Australian Labradoodle. Dit zijn rassen waarvan bekend is dat zij geschikt zijn voor het werk dat er van een autismebegeleidingshond verwacht wordt. Stichting SAAC werkt met een aantal vaste fokkers waarmee afspraken gemaakt zijn dat de pups getest mogen worden en dat zij de eerste keus hebben uit het nest. De pups worden, als ze zeven weken oud zijn, onderworpen aan een uitgebreide test waarbij naar de karaktereigenschappen van de pup gekeken wordt. Wanneer een geschikte pup geselecteerd is wordt de pup als hij acht weken oud is in een gastgezin (een zogenaamde puppy-walker) geplaatst waar hij een jaar zal verblijven. In dit jaar wordt de pup goed gesocialiseerd en volgt bij de reguliere hondenschool van Aviva de puppy- en basiscursus. Ook krijgt de pup in dit jaar een uitgebreide gehoorzaamheidstraining. Na dat jaar wordt hij opgeleid door een kynologisch instructeur die gespecialiseerd is in het opleiden van autismebegeleidingshonden. Tijdens het tweede jaar wordt de hond individueel opgeleid, specifiek voor het gezin waarin hij geplaatst wordt.

Er is bewust voor gekozen om de hond in opleiding niet meteen in het gezin te plaatsen omdat er in het verleden, toen dit nog wel gedaan werd, is gebleken dat er soms extra problemen in het gezin komen waardoor de pup in zijn ontwikkeling een minder stabiele hond wordt dan wanneer hij bij een puppy-walker opgroeit. Wel kan het gezin de pup op afgesproken tijdstippen zien om toch gewend te raken met de hond.

1.5 Ervaring van een gezin

Aan de hand van een column, geschreven door een ouder van een zoontje met een vorm van ASS, wordt er in deze paragraaf verduidelijkt wat Stichting SAAC doet. Een moeder van een zoon met klassiek autisme heeft de hulp ingeroepen van Stichting SAAC. Tijdens een kennismakingsgesprek bij Stichting SAAC is de hulpvraag van de zoon besproken en is er advies gegeven over de mogelijkheden die Stichting SAAC hen kan aanbieden. Stichting SAAC zelf biedt geen begeleiding aan, ze heeft enkel een adviserende rol. Voor de begeleiding voor haar zoon is moeder doorverwezen naar HVA. Na een intakegesprek met een medewerker van HVA is een zorgleefplan opgesteld waarin beschreven wordt hoe de begeleiding er uit komt te zien en welk traject er uitgezet wordt om een autismebegeleidingshond in huis te plaatsten. Op het moment dat de column geschreven werd waren er twee autismebegeleidingshonden in huis. Eén van de honden is een volledig opgeleide hond en wordt door de moeder gebruikt, zij is zelf op latere leeftijd gediagnosticeerd. De andere hond is een autismebegeleidingshond in opleiding.

Column van een moeder met een zoon met klassiek autisme (Overgenomen van Hulp voor autisme, 2012)

Waarom een autismebegeleidingshond?

Een autismebegeleidingshond is een zeer belangrijk hulpmiddel voor mensen met een vorm van autisme. Een kind met autisme kan heel moeilijk vriendschappen maken, maar met dieren ligt dat heel anders. Hoe komt dat? Een dier veroordeelt niet, ken geen complexe emotie zoals schaamte of schuldgevoel. Als je autistisch bent word je door de maatschappij veroordeeld op je gedrag. Alles wat niet in het hokje "normaal" valt wordt gezien als raar, eng of aanstellerij. Een dier echter accepteert je hoe je bent en zal je altijd zijn liefde geven. Honden voelen emoties aan. Als het je niet lekker gaat, je echt verdriet hebt of een boze bui, ze zullen naar je toe komen om je te troosten. Er zijn zelfs honden die het van tevoren aan voelen komen en je af kunnen leiden van het probleem.

Een autismebegeleidingshond geeft de persoon met autisme het vertrouwen om de wereld aan te kunnen. Ze worden speciaal getraind op de persoonlijke gebreken van de eventuele gebruiker. Er is geen een autist hetzelfde dus iedere hond wordt buiten de gewone gehoorzaamheid ook uniek getraind op datgene wat persoonlijk is voor de gebruiker. Dit kan zijn voor de ouders, de hond kan leren blokken zodat het kind niet meer weg kan lopen. De hond kan geleerd worden een zo rustig mogelijke route in een restaurant te lopen op zoek naar een lege stoel of de deur om weer naar buiten te gaan. Nou ja noem het maar op, er is veel mogelijk.

En de sociale vaardigheden worden veel groter. Door met de hond over straat te lopen zullen mensen sneller geneigd zijn een praatje aan te knopen. Doordat het in dit geval gaat over een onderwerp waar de gebruiker veel van af weet zal het gesprek gemakkelijker verlopen en is er weer een positieve ervaring in het sociale verkeer bij gekomen. Hond en baas worden in veel gevallen een eenheid. Het vertrouwen wat de gebruiker in de hond heeft maakt dat de gebruiker veel meer uit zijn sociale isolement zal komen. Wat voor het hebben van een autismebegeleidingshond onmogelijk leek, zie je vaak vanzelf groeien met de hond. Veel autistische mensen durven vaak ergens niet naar toe omdat ze niet alleen durven te gaan. Doordat de hond de vertrouwensbron en beste vriend is geworden kunnen ze met hond wel bijv. alleen naar de winkel etc.

Een autismebegeleidingshond is voor ons niet meer weg te denken. Wij hebben zelf een zoontje met klassiek autisme en hij heeft een hond in opleiding. Als we nu zien, de hond is twee maanden bij ons en zijn dwangneuroses op straat zijn driekwart geminderd, wat de hond met hem bereiken kan, geweldig, hoe hebben we het ooit zonder gedaan. Ook als ik zie hoe goed hij met zijn hond omgaat en er mee speelt, knuffelt, geweldig, nog nooit gezien, maar zijn hond heeft het bereikt. En dan mijn eigen hond, een geweldig beest wat mij dus inderdaad de vrijheid heeft gegeven om ook dingen alleen te ondernemen. Ik had altijd man of kinderen nodig (of mijn beste vriendin) om naar de stad te gaan, want alleen, nee hoor ik had altijd wel een smoes waarom dat niet kon. Maar nu, mijn hond begeleidt me overal naartoe en geeft me mijn houvast dat ik het ook alleen kan. Het maakt me zekerder in mijn privéleven, ik praat met een heleboel mensen die me aanhouden om dingen over de hond te vragen en ik geniet ervan.

1.6 Financiering in de zorg en autismebegeleidingshonden

De afgelopen jaren is er veel veranderd op het gebied van de financiering in de zorg. In deze paragraaf wordt er in kaart gebracht hoe de huidige situatie is en welke veranderingen er de komende jaren nog plaats zullen vinden. Daarnaast worden de Wet Algemene Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) besproken, daar waar het relevant is voor dit onderzoek. Stichting SAAC en HVA hebben met deze wetten te maken bij de opleiding van de autismebegeleidingshonden en het begeleiden van de gezinnen en autisten.

1.6.1 Huidige situatie sinds januari 2013

Alle inwoners in Nederland of mensen die in Nederland werkzaam zijn, zijn verplicht om een zorgverzekering af te sluiten. Daarbij kan de keuze gemaakt worden om alleen een basisverzekering te nemen of daarbij een aanvullende verzekering af te sluiten. Vanuit de basisverzekering worden de algemene en veelgebruikte geneeskundige zorg, geneesmiddelen en medische hulpmiddelen vergoed. Ook worden fysiotherapie, psychische zorg, ziekenvervoer en tandheelkunde voor een deel vergoed (Rijksoverheid, 2013)¹. Op de polisvoorwaarden van de zorgverzekeraars wordt gespecificeerd welke onderdelen vergoed worden. Ook bepalen de zorgverzekeraars hoe zij de aanvullende verzekeringen aanbieden. Op die manier kan men zich voor datgene verzekeren waarvoor verwacht wordt dat er kosten gemaakt worden (Rijksoverheid, 2013)¹.

De zorgverzekeringen kunnen afgesloten worden bij zorgverzekeraars. Er zijn in Nederland negen zorgverzekeraar concerns. Deze concerns bestaan elk uit één of meer zorgverzekeraars welke op hun beurt weer uit één of meer merken bestaan. De vier grootste concerns zijn: Achmea, VGZ, CZ en Menzis. Samen hebben zij een markt aandeel van 90% (Kiesbeter, 2013).

1.6.2 Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten

De AWBZ is er voor mensen met een chronische ziekte, handicap of mensen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking die afhankelijk zijn geworden van langdurige zorg. De AWBZ is een automatische verzekering die deze langdurige ziektekosten dekt. Deze langdurige zorg, thuis of in een zorginstelling, wordt niet vergoed vanuit de zorgverzekering. Vanuit het AWBZ zal de komende jaren de zwaarste zorg vergoed blijven worden. De lichtere zorg en ondersteuning zullen vergoed worden uit de Wmo. Een voorbeeld van zorg die vanuit de AWBZ vergoed wordt is: begeleiding en activiteiten zoals dagopvang (Rijksoverheid, 2013)².

Daarnaast worden ook persoonlijke verzorging (wassen, hulp met aankleden), verpleging, behandeling (bijvoorbeeld bij revalidatie), langdurig verblijf in een zorginstelling en kortdurend verblijf in een zorginstelling vergoed door de AWBZ. Om aanspraak te maken op deze punten dienen volwassenen een indicatie voor AWBZ-zorg aan te vragen bij het Centrum indicatiestelling zorg (CIZ) en jongeren bij het Bureau Jeugdzorg (BJZ), met uitzondering van jongeren met een verstandelijke beperking. Zij vragen een indicatie aan bij het CIZ. Het CIZ en BJZ bekijken vervolgens of aan de juiste voorwaarden worden voldaan om de AWBZ zorg te mogen ontvangen. Er zijn binnen de AWBZ twee mogelijkheden om de zorg vergoed te krijgen: "Zorg in natura (ZIN) is de hulp die zorginstellingen leveren, bijvoorbeeld thuiszorgorganisaties. De organisatie die de zorg levert, bepaalt welke zorg iemand krijgt en hoe iemand de zorg krijgt. De zorgaanbieder levert de zorg en regelt de administratie daaromheen. Je kunt met de zorgaanbieder afspraken maken over de manier waarop iemand zorg krijgt. Vaak is daarin veel mogelijk." (Rijksoverheid, 2013)³. Ook kan er voor gekozen worden om de zorg zelf te regelen en te bekostigen van uit een persoonsgebonden budget (pgb). Hiermee bepaal je wie de zorgverlener wordt, en hoe en op welke momenten de zorg ontvangen wordt. Wat hierbij van belang is om recht te hebben op het pgb is dat men minimaal tien uur zorg per week ontvangt (Rijksoverheid, 2013)³.

1.6.3 Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)

Zoals eerder is beschreven is de Wmo er voor om de “lichtere” zorgvraag te vergoeden. Deze lichtere zorg betekent: de hulp en ondersteuning aan gezinnen die langdurige zorg nodig hebben. Daarbij kan hulp geboden worden in het huishouden, met lopen of bewegen in en om het huis, in het openbaar vervoer of bij het ontmoeten van mensen. Daarbij worden mantelzorgers en vrijwilligers bijgestaan (Rijksoverheid, 2013)⁴.

De Wmo wordt uitgevoerd door de gemeenten. De gemeenten kunnen zelf invullen op welke manier de Wmo uitgevoerd wordt en waar de accenten op gelegd worden. Men kan bij de gemeente terecht waar men ingeschreven staat volgens de Gemeentelijk Basis Administratie (GBA). Vaak hebben de gemeenten een Wmo loket waar men terecht kan voor advies en de aanvraag van de Wmo. (Rijksoverheid, 2013)⁴.

Het is ook mogelijk om het pgb vanuit de Wmo aan te vragen. Deze vorm is bedoeld voor bijvoorbeeld hulp in de huishouding en voor hulpmiddelen en woonvoorzieningen. Bijvoorbeeld een aanpassing in het huis, een rolstoel of een scootmobiel. Belangrijk hierbij is dat het gaat om een persoonlijk hulpmiddel dat voor langere periode gebruikt kan worden (Rijksoverheid, 2013)⁴.

1.6.4 Veranderingen in 2015

Zoals we gezien hebben wordt de langdurige zorg vanuit zowel de AWBZ en de Wmo vergoed, vanaf 2015 zal de splitsing tussen deze twee wetten groter worden en krijgen de gemeenten een belangrijke taak erbij. Vanaf dan voert de gemeente nog steeds de ondersteunende zorg aan huis uit, maar komt er de begeleiding en de persoonlijke verzorging bij. Cliënten komen dan alleen nog in aanmerking voor huishoudelijke hulp als zij een laag inkomen hebben. Verpleging en langdurige geestelijke gezondheidszorg zullen vanaf 2015 via de zorgverzekeraars uitgevoerd worden. Alleen de zwaardere zorg, voor ouderen en gehandicapten in instellingen, zal nog via de AWBZ vergoed worden (Rijksoverheid, 2013)⁴.

1.6.5 Financiering begeleiding HVA

De begeleiding die door HVA geboden wordt aan de gezinnen, kan bekostigd worden vanuit het pgb. Daarnaast is het sinds kort voor de gezinnen mogelijk om dit in de vorm van Zorg in natura te ontvangen. Belangrijk hierbij is dat er alleen begeleiding (zonder gebruik van een autismebegeleidingshond) aangeboden mag worden en dat de kosten voor de opleiding van de hond niet uit het pgb betaald wordt. De kosten van de opleiding van de autismebegeleidingshond komen voor de rekening van het gezin. De begeleiding van het gezin staat dan ook los van het aanbieden van de autismebegeleidingshonden (Stichting SAAC, 2012).

1.6.7 Kosten opleiding autismebegeleidingshonden

Zoals we eerder gezien hebben worden de autismebegeleidingshonden niet vergoed door de zorgverzekeraars. Daardoor komen de kosten van de opleiding en de aanschaf van de autismebegeleidingshond grotendeels voor de rekening van de gezinnen die de hond aanvragen. Doordat elke hond die door Stichting SAAC opgeleid wordt een specifieke opleiding krijgt, is dit een kosten intensief project. De uiteindelijke kosten van de opleiding van een autismebegeleidingshond bedragen rond de 15.000-20.000 euro. Hierin zitten de aanschafkosten van de hond, voer voor de eerste twee jaar, inentingen en overige dierenarts kosten en de opleidingskosten van de hond bij in begrepen. In bijlage I wordt een overzicht gegeven van de kosten die de eerste twee jaar van opleiding tot aflevering aan het gezin gemaakt worden.

1.6.8 Financiering hulphonden

Bij de vergoeding door de zorgverzekeraars wordt er onderscheid gemaakt tussen twee soorten hulphonden:

- hulphonden voor mensen met een lichamelijke en/of zintuiglijke beperking
- hulphonden voor mensen met een psychische beperking of hulphonden die signalen van een ziekte kunnen herkennen.

Hulphonden voor mensen met een lichamelijke en/of zintuiglijke beperking worden wel vergoed door de zorgverzekeringen. Hulphonden voor mensen met een psychische beperking (bijvoorbeeld een autismebegeleidingshond) en hulphonden die signalen van een ziekte kunnen herkennen worden niet vergoed (bijvoorbeeld: seizurehond). Bij een grote organisatie zoals KNGF Geleidehonden wordt de autismebegeleidingshond ook niet vergoed door zorgverzekeraars. Zij bekostigen hun autismebegeleidingshonden vanuit fondsenwerving (KNGF, 2012).

Om aanspraak te kunnen maken op de vergoeding van een hulphond voor mensen met een lichamelijke en/of zintuiglijke beperking, moet dit aangevraagd worden bij de zorgverzekeraar. De zorgverzekeraar beoordeelt vervolgens of men recht heeft op een hulphond en geeft daarop toestemming om de hond aan te vragen bij een hondenschool. Een aantal zorgverzekeraars hebben een contract met hondenscholen die blindengeleidehonden opleiden. De vergoeding van andere hulphonden dient apart aangevraagd te worden. Bij gecontracteerde hondenscholen wordt de hulphond 100% vergoed en kan men per kwartaal een tegemoetkoming voor de gebruikskosten krijgen (verzorging, levensonderhoud, en ziektekostenverzekering van de hond), van ongeveer €250,00 per kwartaal.

Bij de aanvraag dienen een medische indicatie en toelichting van een arts meegestuurd te worden. Men dient een offerte van de hondenschool mee te sturen bij de aanvraag. De hondenschool bekijkt of de aanvrager in praktisch opzicht geschikt is voor een hulphond. Bijvoorbeeld: is het gezin in staat om de hond te kunnen verzorgen en is de woning geschikt is voor de huisvesting van de hond (Menzis, 2013)(Regelhulp, 2013).

2. Materiaal en Methode

In het hoofdstuk materiaal en methode is de opzet van het onderzoek beschreven.

Dit onderzoek is als een *exploratief* onderzoek uitgevoerd. Hier voor is een analyse van de huidige situatie gemaakt. Daarbij is gekeken naar het effect die de autismebegeleidingshonden en/of gewone huishonden op de gezinnen hebben. Om een zo breed mogelijk antwoord te geven op de hoofdvraag is het onderzoek uitgevoerd als een kwalitatief onderzoek, met ondersteuning van kwantitatief onderzoek. Tijdens dit onderzoek is er gebruik gemaakt van verschillende soorten dataverzamelingsmethoden: literatuuronderzoek, enquêtes en interviews. De interviews en het literatuuronderzoek zijn de dataverzamelingsmethoden die tijdens het kwalitatieve onderdeel van het onderzoek gebruikt zijn. Daarnaast zijn bij het kwantitatieve deel, van het onderzoek, enquêtes ingezet.

2.1 Literatuuronderzoek

Tijdens dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een ongestructureerde dataverzamelingsmethode (gebruikelijk bij een kwalitatief onderzoek), waarbij van te voren een lijst met aandachtspunten vastgesteld is. Tijdens het literatuuronderzoek is deze lijst met aandachtspunten geconcretiseerd. Door middel van literatuurstudie zijn vervolgens de volgende punten geconcretiseerd:

- positieve effecten door de inzet van een autismebegeleidingshond;
- welke hulphonden vergoed worden door de zorgverzekeraars;
- welke voorwaarden de zorgverzekeraars stellen aan de vergoeding van hulphonden.

Daarnaast is er gezocht naar onderzoeken die al over dit onderwerp gedaan zijn. Het literatuuronderzoek is begonnen tijdens het schrijven van het onderzoeksvoorstel en verwerkt in het theoretisch kader. Ook is het de basis geweest van het opstellen van de enquête en de interviews.

Bij literatuuronderzoek is de kwaliteit van de literatuur belangrijk. De belangrijkste criteria die aan een bron gesteld worden zijn:

- De **auteur**: een onderzoeker of medewerker van een erkende organisatie (zoals Achmea of universiteiten) is betrouwbaarder dan een website waar ieder willekeurig persoon content mag plaatsen zonder dat er naar de betrouwbaarheid van de content gekeken wordt.
- **Actualiteit**: er worden bronnen gezocht die zo recent mogelijk zijn en aansluiten op de huidige situatie. Dit kan per onderwerp verschillen. Bijvoorbeeld door de veranderingen in onder andere de zorg de afgelopen jaren wordt alleen informatie uit bronnen uit 2013 gehaald. Terwijl hulphonden hun taken behouden en kan er een minder recente bron gebruikt worden.
- **Bruikbaarheid en betrouwbaarheid**: in de literatuurstudie worden alleen bronnen gebruikt van erkende en officiële organisaties.
- Er wordt geen gebruik gemaakt van Wikipedia of vergelijkbare openbare sites waar ieder willekeurig persoon content kan plaatsen.

De geraadpleegde websites worden gecheckt op de betrouwbaarheid aan de hand van de door ons gestelde criteria (Jantrao, 2010).

In tabel 2 worden de criteria en bronnen beschreven per categorie van het literatuuronderzoek. Ook worden de zoektermen gegeven die gebruikt zijn tijdens het literatuuronderzoek.

Tabel 2: Criteria literatuuronderzoek

Onderwerp	Omschrijving	Criteria en bronnen
Financiering in de zorg	- Wetten en regelingen: - AWBZ - Zorg in natura (ZIN) - Wmo - Veranderingen vanaf 2015	- informatie uit 2013 - betrouwbare bron (o.a. Rijksoverheid)
Stichting SAAC en HVA	- omschrijving organisatie - functies st. SAAC - functie HVA - Ervaringen klanten	Informatie van de website en blog van Stichting SAAC en het stageverslag van Wiltze Kikstra
Hulphonden	- Soorten hulphonden - Autismebegeleidingshond - Financiering hulphonden: - Voorwaarden zorgverzekeraars - wetgeving - Effecten hulphonden - Kosten opleiding autismebegeleidingshond	- Verschillende bronnen gebruiken om de hulphonden te beschrijven. Er zijn verschillende omschrijvingen van de autismebegeleidingshonden mogelijk.
Onderzoek ontwerp	- Interview - Enquête - Soorten onderzoek	- Boeken van dhr. B. Baarda
Scripties	- Onderzoeken die door SAAC zijn uitgevoerd - Gerelateerde onderzoeken:	- Kosteneffectiviteit hulphonden - Therapeutische werking van huisdieren bij psychiatrische problemen - Sociale vaardigheidstraining met een pootje meer - Een leven lang goed gezelschap - Wie zorgt voor wie? - Eind-evaluatierapport pilot autisme geleidehonden KNGF

2.2 Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie in dit onderzoek bestond uit: gezinnen met één of meerdere kinderen met een vorm van ASS. Deze gezinnen zijn verdeeld in drie groepen:

- Gezinnen die klant zijn bij SAAC en HVA met een autismebegeleidingshond (13 gezinnen)
- Gezinnen die klant zijn bij SAAC en HVA zonder een autismebegeleidingshond (2 gezinnen)
- Gezinnen die geen klant zijn bij SAAC en HVA, maar een hond als huisdier hebben. De totale omvang van deze groep is niet bekend.

In tabel 3 wordt een overzicht gegeven van deze drie populaties met de kenmerken van de groepen. Daarnaast wordt kort uitgelegd waar de nadruk in de enquêtes en de interviews op ligt per doelgroep.

Tabel 3: Overzicht van de onderzoekspopulatie

Populatie inhoud	Kenmerken	Nadruk
Groep 1: Gezinnen klant bij SAAC en HVA <i>met</i> autismebegeleidingshond	- Eén of meerdere kinderen met diagnose ASS - Ontvangt begeleiding vanuit HVA - Autismebegeleidingshond in huis	- Aanwezigheid van de autismebegeleidingshond in het gezin. - Effect van aanwezigheid van de autismebegeleidingshond. • Benaderd via e-mail • Herinnering telefonisch
Groep 2: Gezinnen klant bij SAAC en HVA <i>zonder</i> autismebegeleidingshond	- Eén of meerdere kinderen met diagnose ASS - Ontvangt begeleiding vanuit HVA, eventueel met learning -dog - Geen autismebegeleidingshond in huis	- Begeleiding van SAAC en HVA - Effect van de begeleiding. • Benaderd via e-mail • Herinnering telefonisch
Groep 3: Gezinnen <i>niet</i> klant bij SAAC en HVA <i>met</i> hond als huisdier	- Eén of meerdere kinderen met diagnose ASS - Ontvangt begeleiding geen vanuit HVA - Deze gezinnen zijn niet betrokken bij SAAC of HVA. - Kinderen volgen onderwijs op: - Van Lieflandschool - ZML-school de Wingerd - De Steiger - Fungeert als controle groep	- Aanwezigheid van de hond als huisdier in het gezin. - Effect van de hond als huisdier. • Benaderd via brief aan de ouders van kinderen die op de Wingerd, de Steiger en de van Liefland-school zitten.

2.3 Enquête

Aan de hand van de informatie die uit het literatuuronderzoek naar voren is gekomen, is een enquête opgesteld. De enquêtevragen sluiten aan op situatie van de drie groepen uit de onderzoekspopulatie en dekken alle aspecten van de meerwaarde van de autismebegeleidingshond. De respondenten kregen niet alle vragen in de enquête te zien, maar alleen de vragen die voor hen relevant waren. Bijvoorbeeld: wanneer het gezin een autismebegeleidingshond van Stichting SAAC in huis heeft, dan kregen zij alleen over dit onderwerp vragen te zien en geen vragen over “gewone huishonden”. Op deze manier werd er een breed beeld geschetst van de onderzoekspopulatie. De antwoorden uit de enquête zijn gebruikt ter voorbereiding van de diepte interviews met een aantal van de respondenten. De respondenten konden in de enquête aangeven mee te willen werken aan dit interview. In tabel 4 worden de thema’s die in de enquête naar voren komen besproken. Daarnaast staan de enquêtevragen in deze tabel.

In de enquête zijn voornamelijk gesloten vragen gesteld. Op deze manier is gestructureerd de informatie verzameld. Daarnaast is de informatie op deze manier snel en overzichtelijk verwerkt. In de interviews is er doorgevraagd op de gesloten vragen van de enquête. Bij een aantal vragen is de optie “Anders: namelijk...” aan de antwoordmogelijkheden toegevoegd.

De resultaten zijn verzameld in een Excel-bestand dat gedownload kan worden en vervolgens in SPSS is geïmporteerd voor de data-analyse.

Tabel 4: Enquêtevragen

Thema	Doelgroep	Enquêtevragen
Algemene informatie	Groepen: 1, 2, 3	1. Wilt u meewerken aan dit onderzoek? 2. Op welke manier heeft u de enquête ontvangen?
Achtergrond informatie	Groepen: 1, 2, 3	3. Wat is uw familienaam?*
		4. Wat is uw gezinssituatie?
		5. Heeft 1 van de ouders een vorm van ASS?
		6. Hoeveel kinderen hebben een vorm van ASS?
Algemene informatie kinderen (vragen worden specifiek per kind gevraagd)	Groepen 1, 2, 3	7. Wat is de leeftijd van uw kind? 8. Welke vorm van ASS heeft uw kind? 9. Heeft uw kind beperkingen? 10. Heeft uw kind psychische problemen?
(Autismebegeleidings) honden	Per groep specifieke vragen	11. Heeft u een autismebegeleidingshond? 12. Voor wie is de hond bedoeld? 13. Hoe lang is de hond in huis? 14. Wat is de hoofdfunctie van de hond? 15. Heeft de hond andere taken? 16. Wat doet uw kind, met ASS, met de hond? 17. Is de ontwikkeling van uw kind met ASS voor- of achteruit gegaan? 18. Heeft uw hond een opleiding gevolgd? ** 19. Heeft u trainingen gevolgd met uw hond? ** 20. Hoe reageert uw hond op kinderen? **
Ontwikkeling kind	Groepen 1, 2, 3	21. Is de ontwikkeling van uw kind vooruit gegaan? 22. Is de ontwikkeling van uw kind achteruit gegaan?
Begeleiding	Per groep specifieke vragen	24. Van welke organisatie ontvangt u begeleiding? 25. Wat voor soort begeleiding ontvangt uw kind? 26. Hoe lang ontvangt u al begeleiding? 27. Hoeveel uur begeleiding ontvangt u per maand? 28. Is het aantal begeleidingsuren afgenomen, sinds de komst van de hond? 29. Zo ja, hoeveel uur?
Medicijngebruik	Groepen 1, 2, 3	30. Gebruikt uw kind medicijnen? 31. Waarom gebruikt uw kind medicijnen? 32. Welke medicijnen gebruikt uw kind? 33. Ziet u een afname in het gebruik van medicijnen? 34. Worden de medicijnen vergoed door de zorgverzekeraar? 35. Zo ja, welk deel wordt vergoed?
Interview	Groep 1 en 2	36. Wilt u meewerken aan het interview?
* Alleen groep 1 en 2		
** Alleen groep 3		

2.4 Communicatie met respondenten

De gezinnen van Stichting SAAC hebben een e-mail ontvangen (bijlage III), waarin door middel van een bijgevoegde brief (bijlage IV) uitgelegd is wat het onderzoek inhoudt. In de e-mail is gevraagd of zij aan het onderzoek mee willen werken. Voor het onderzoek is een speciaal onderzoek email adres geopend: (onderzoek.vhl.saac@gmail.com). De gezinnen hebben de mogelijkheid gekregen om de enquête via het internet in te vullen. In de begeleidende brief, bijgevoegd in de email staat een link die direct naar de enquête leidt. Aan het begin van de online enquête hebben de respondenten aan moeten geven akkoord te gaan met de voorwaarden die gesteld worden aan het meewerken met de enquête. In deze voorwaarden staat nogmaals omschreven wat het onderzoek inhoudt en wat er met de informatie gedaan wordt die van de respondenten verzameld wordt. Een week nadat de e-mail met de brief is verzonden, is er een herinneringsmail (bijlage V) uitgegaan naar de gezinnen die nog geen reactie hebben gegeven op de eerste e-mail. De respondenten hebben in totaal twee weken de tijd gekregen om de enquête in te vullen. Na deze twee weken is er telefonisch contact gezocht met de gezinnen die geen reactie hebben gegeven op de e-mail om hen te vragen of zij nog geïnteresseerd zijn mee te werken aan het onderzoek. Hieruit zijn nog een aantal interviews gevolgd met belangstellenden.

2.5 Interview

Nadat de respondenten de enquête ingevuld hebben, is er contact opgenomen met de gezinnen die aangegeven hebben mee te willen werken aan het interview. Vervolgens is er met hen een afspraak gemaakt om een interview af te nemen. Deze interviews zijn persoonlijk door de onderzoekers bij de gezinnen thuis afgenomen. Het interview is bedoeld om extra informatie te verzamelen over de emotionele waarden, zoals gevoelens, attitudes, kennis, houdingen en opinies van de gezinnen ten opzichte van de autismebegeleidingshonden. Met de gezinnen is een open gesprek gevoerd, waarbij een topic-lijst als leidraad is gebruikt. Daardoor kon er doorgevraagd worden op bepaalde situaties, aangezien de situatie per gezin sterk verschilt. Vijf van de zeven interviews zijn door ons beide afgenomen. Tijdens de gesprekken heeft steeds één van ons het interview geleid en heeft de ander geobserveerd, aantekeningen gemaakt en de opnameapparatuur bediend. De overige twee interviews zijn door één van ons afgenomen. Tijdens deze interviews zijn er door de interviewer geen aantekeningen gemaakt en is het gesprek alleen opgenomen. De interviewer had daardoor een dubbele taak om zowel het gesprek te voeren en de opnames in de gaten te houden. De onderwerpen van de topic-lijst zijn opgesteld aan de hand van de enquêtes en het literatuuronderzoek. Deze zijn te vinden in tabel 5.

Tabel 5: Thema's interview

Thema's	Topic-lijst
Achtergrond informatie	- Leeftijd ouders - Opleidingsniveau - Werk
Begeleiding	- Therapie - Autifun - Begeleiding
Autismebegeleidingshonden	- Opleiding - Effect hond - Inzet van de hond bij de andere kinderen in het gezin.
Medicijngebruik	- Medicatie - Welk soort - Toename of afname medicijnen
Belasting	- Ouders - Brusjes
Kosten	- Hond

Er zijn audio opnames gemaakt van het interview, met toestemming van de respondenten. Ook heeft de observator aantekeningen gemaakt tijdens het interview. De opnamen zijn gemaakt via een iPad mini met het programma MP3-record. In dit programma kunnen de opnamen voorzien worden van een duidelijke naam en datum. Het audio bestand is vervolgens geüpload naar DropBox. Van de audio-opnamen zijn transcripten gemaakt waarin de interviews woordelijk zijn uitgetypt. Vervolgens zijn de interviews geanalyseerd. Dit is gebeurd door de tekst in te delen in tekstfragmenten, welke voorzien zijn van labels. Tijdens het indelen van tekstfragmenten zijn bijzinnen en stopwoorden (bijvoorbeeld: “eh” “weet je”) uit de tekst verwijderd. Het labelen van tekstfragmenten wil zeggen: het van een naam, omschrijving of andere code voorzien van de tekstfragmenten. Dit labelen is gebeurd tijdens het open coderen van de interviews. Het analyseren gebeurt op drie verschillende niveaus, die in tabel 6 besproken worden (Baarda, D.B., Goede, de M.P.M., Teunissen, J, 2005).

Tabel 6: Coderen transcripten interviews (Baarda, D.B., Goede, de M.P.M., Teunissen, J, 2005).

Fases	Omschrijving
1. Open coderen	Het coderen van de tekst in fragmenten die van betekenis kunnen zijn voor het onderzoek, door middel van het labelen van stukken tekst. Onbelangrijke delen van de tekst worden doorgehaald.
2. Axiaal coderen	Ordenen van labels, door middel van onderverdelen in thema's en het beschrijven hiervan. Ook de codes specificeren door te vergelijken/verbanden zoeken in andere transcripten van andere interviews.
3. Selectief coderen	Interpreteren van de gegevens om een voorlopig antwoord te geven op de vraagstelling. De relaties tussen de begrippen worden geanalyseerd en daarmee de onderzoeksvragen beantwoord.

Tijdens het labelen is geprobeerd niet teveel labels aan een fragment te hangen. Het labelen moet tot een zinvolle reductie van het onderzoeksmateriaal leiden. Er is in eerste instantie geprobeerd zo dicht mogelijk bij de inhoud van het tekstfragment te blijven. Daarnaast is er tijdens het verwerken op gelet dat de tekst niet teveel is geïnterpreteerd. Tijdens het aanbrengen van de labels heeft er een iteratief proces plaatsgevonden. Dat is een wisselwerking tussen ideeën en data. De data moest bij de ideeën passen en andersom moesten ook de ideeën op de data aansluiten. Hoewel de labels de basis voor de analyse hebben gevormd, mochten ze de categorievorming niet volledig bepalen. Daarom is ook gebruik gemaakt van bestaande kennis die verkregen is uit het literatuuronderzoek (Baarda, D.B., Goede, de M.P.M., Teunissen, J, 2005).

Aan de hand van het volgende voorbeeld laten we zien hoe de drie stappen van het coderen doorlopen zijn.

Voorbeeld ruwe tekst uit het transcript:

(I: Interviewer, R: Respondent, S: dochter)

I: Zou u gewoon eens wat kunnen vertellen of S als in hoe zij is. Wat haar kenmerken zijn

R: Ja ze is ook heel enthousiast, ze is bijna ook eh bij nieuwe mensen kan ze verlegen zijn maar we merken sinds de hond er is van meestal dat het veel minder wordt. Zelf toen M kwam komt en kwam elke twee weken. M kwam hier al een half jaar voordat hij er was. En toen eh elke keer vloog ze helemaal naar boven toe. Ook een soort spelletje wel maar ook wel een beetje moeilijk nou gewoon moeite met de overgang. En eh nou ja dat is echt helemaal weg. Eigenlijk is ze niet meer verlegen ze stapt gerust op andere mensen af is eigenlijk heel sociaal dat klinkt heel gek maar dat is echt zo. Tegelijkertijd is ze natuurlijk wel je merkt dat, het is altijd eenrichtingsverkeer. S kletst, S kletst en als ze haar even rust kan nemen ze zit echt even geconcentreerd op degene tegenover haar kan ze wel luisteren maar je moet eigenlijk uiteindelijk vanuit gaan dat zij haar verhaal gaat doen en niet in die zin een tweezijdig gesprek ontstaat maar ik ja daar gaat ze wel naar toe. Uit heel veel merken we dat het gaat steeds beter gaat. Ze is heel erg ook nou ja eh e ze is lid van de gemeente hier, de kerkelijke gemeente dan zeg maar. En ze is behoorlijk ook wel een behoorlijk netwerk maar ook wel van ja je maakt heel veel mee met andere mensen ook heel veel ziekte en zorgen en S als ze dan in de kerk hoort van iemand van nou die of die is ziek nou ze komt thuis en ze gaat gelijk een tekening maken. Heel erg zou van nou weetje de verzorger. Cake bakken alles voor iedereen

Stap 1: Open coderen.

Voorbeeld open coderen:

Ze is heel enthousiast, bij nieuwe mensen kan ze verlegen zijn maar we merken sinds de hond er is van meestal dat het veel minder wordt. Toen Mariolein hier voor het eerst kwam, vloog ze elke keer helemaal naar boven toe. Ook een soort spelletje wel maar ook wel een beetje moeilijk nou gewoon moeite met de overgang. Dat is echt helemaal weg. Eigenlijk is ze niet meer verlegen ze stapt gerust op andere mensen af is eigenlijk heel sociaal.

Tegelijkertijd is het altijd eenrichtingsverkeer. S kletst en als ze haar even rust kan nemen ze zit echt even geconcentreerd op de gene tegenover haar kan ze wel luisteren maar je moet eigenlijk uiteindelijk vanuit gaan dat zij haar verhaal gaat doen en niet in die zin een tweezijdig gesprek ontstaat daar gaat ze wel naar toe. en dat gaat steeds beter. Ze is lid van de gemeente, de kerkelijke gemeente een behoorlijk netwerk je maakt heel veel mee met andere mensen ook heel veel ziekte en zorgen en Susanne als ze dan in de kerk hoort van iemand van die of die is ziek ze komt thuis en ze gaat gelijk een tekening maken. Heel erg zou van nou weetje de verzorger. Cake bakken alles voor iedereen.

Stap 2: Axiaal coderen.

Tabel 7: Voorbeeld Axiaal coderen

No.	Tekstfragment	Label	Code.
6.10	Mariolein komt elke 2 weken, kwam hier al een half jaar voordat de hond er was.	Begeleiding SAAC	Begeleiding 1x per twee weken. Half jaar voor hond
6.11	Ze is heel enthousiast, bij nieuwe mensen kan ze verlegen zijn maar we merken sinds de hond er is dat het veel minder wordt. Toen Mariolein hier voor het eerst kwam, vloog ze elke keer helemaal naar boven toe. Ook een soort spelletje wel maar ook wel een beetje moeilijk nou gewoon moeite met de overgang.	Uiting gedrag	Enthousiast. Verlegen nieuwe mensen. Moeite met overgang
6.12	Dat is echt helemaal weg. Eigenlijk is ze niet meer verlegen ze stapt gerust op andere mensen af is eigenlijk heel sociaal.	Ontwikkeling	Nu niet meer verlegen
6.13	Tegelijkertijd is het altijd eenrichtingsverkeer. S kletst en als ze haar even rust kan nemen ze zit echt even geconcentreerd op de gene tegenover haar kan ze wel luisteren maar je moet eigenlijk uiteindelijk vanuit gaan dat zij haar verhaal gaat doen en niet in die zin een tweezijdig gesprek ontstaat daar gaat ze wel naar toe. en dat gaat steeds beter. Ze is lid van de gemeente, de kerkelijke gemeente een behoorlijk netwerk je maakt heel veel mee met andere mensen ook heel veel ziekte en zorgen en Susanne als ze dan in de kerk hoort van iemand van die of die is ziek ze komt thuis en ze gaat gelijk een tekening maken. Heel erg zou van nou weetje de verzorger. Cakejes bakken alles voor iedereen.	Sociale vaardigheden	Contact is in éénrichting verkeer. In kerk met iedereen in gesprek

Stap 3: Selectief coderen.

Na het axiaal coderen zijn de tekstfragmenten tijdens het selectief coderen samengevoegd per thema. Door de labels, die gekoppeld zijn aan een thema bij elkaar te zetten. In tabel 8 wordt er per onderzoeksvraag aangegeven welke thema's antwoord geven op deze vraag.

Tabel 8: Overzicht onderzoeksvragen en Thema's

Ov	Onderzoeksvraag:	Thema:
1	In welke mate is er sinds de komst van de autismebegeleidingshond een vermindering te constateren in het:	
1a	gebruik van medicatie voor het kind met ASS?	Medicijngebruik
1b	aantal begeleidingsuren en therapiesessies voor het kind met ASS?	Begeleiding
2	Wat is de financiële meerwaarde van een autismebegeleidingshond voor de gezinnen?	Kosten
3	In welke mate wordt het gezinssysteem meer of minder belast sinds de komst van de autismebegeleidingshond?	Belasting
3a	In welke mate worden de ouders meer of minder belast sinds de komst van de autismebegeleidingshond?	Belasting
3b	In welke mate worden de broers en/of zussen meer of minder belast sinds de komst van de autismebegeleidingshond?	Belasting
3c	In welke mate is de zelfredzaamheid van het kind met ASS toe- of afgenomen sinds de komst van de autismebegeleidingshond?	Interview Ontwikkeling kind
4	Wat is het verschil tussen de autismebegeleidingshond en een gewone huishond?	(Autismebegeleidings)honden
4a	Wat is het verschil tussen de effecten van beide honden?	(Autismebegeleidings)honden
4b	Wat is het verschil tussen de meerwaarde van beide honden?	(Autismebegeleidings)honden

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken. Aan het begin van het hoofdstuk wordt de respons op de enquête en de interviews besproken. Vervolgens worden de resultaten van de enquête en het interview weergegeven. Dit wordt gedaan aan de hand van de volgende thema's:

- achtergrondinformatie,
- kinderen met een vorm van ASS,
- autismebegeleidingshonden,
- begeleiding en medicijngebruik.

Deze thema's zijn gekozen naar aanleiding van het literatuur onderzoek, de vragen uit de enquête en de vragen van het interview.

3.1 Respons

Zoals in hoofdstuk 3 Materiaal en Methoden is beschreven bestaat de onderzoekspopulatie uit 15 gezinnen die klant zijn bij Stichting SAAC, waarvan er twee gezinnen op dit moment niet in het bezit zijn van een autismebegeleidingshond. De controlegroep bestaat uit de ouders van kinderen met een vorm van ASS. De gezinnen van de controlegroep hebben een gewone huishond. Deze kinderen zitten op drie verschillende scholen in de provincie Groningen. De totale respons op de enquête bestond uit negen reacties, met de volgende samenstelling:

- Eén gezin heeft een gewone huishond
- Eén gezin heeft geen autismebegeleidingshond, maar ontvangt wel begeleiding van HVA.
- Zeven gezinnen geven aan een autismebegeleidingshond te hebben.

Twee van de respondenten hebben in de enquête aangegeven niet mee te willen werken aan het interview. Van de acht respondenten uit de groep "Klanten SAAC" hebben vijf aangegeven mee te willen werken aan het interview.

Twee weken na het versturen van de brief zijn de gezinnen, die geen enquête hadden ingevuld, gebeld. Na de telefoongesprekken zijn nog eens twee gezinnen bereid gevonden om mee te werken aan het interview. Deze gezinnen hebben de enquête niet ingevuld. In totaal zijn er zeven gezinnen geïnterviewd. Al deze gezinnen zijn in het bezit van een autismebegeleidingshond en ontvangen begeleiding van HVA.

3.2 Achtergrondinformatie.

In deze paragraaf wordt de samenstelling van het gezin, de impact die de kinderen met een vorm van ASS op het gezin hebben en de problemen waar de gezinnen tegenaan lopen besproken. Daarmee wordt een analyse gemaakt van de huidige situatie bij de gezinnen.

De samenstelling van de gezinnen komt in de meeste gevallen overeen. De meeste gezinnen bestaan uit een vader, een moeder en twee kinderen. Een uitzondering hier is de situatie waarbij een alleenstaande moeder voor haar kind zorgt.

Deze paragraaf zal ondersteund worden door resultaten uit een onderzoek dat is uitgevoerd door de Gezondheidsraad in 2009. De gezondheidsraad heeft toen een rapport geschreven waarin de stand van zaken omtrent onderzoek naar ASS. Tijdens dit onderzoek is gekeken naar de problemen waar tegen aangelopen wordt om mensen met een vorm van ASS op te nemen in de maatschappij (Visser, 2009).

3.2.1 Belasting ouders

Uit de interviews komt naar voren dat kinderen met een vorm van ASS een grote impact op het gezin hebben. De ouders hebben er een dagtaak aan om voor de kinderen te zorgen en krijgen daardoor weinig rust. Zowel de fysieke als de geestelijke gezondheid van de ouders komt hierdoor onderdruk te staan. Het blijkt dat de ouders vooral behoefte hebben aan tijdelijke zorg (respite care) om even tot rust te komen. "Je hebt altijd de zorg, ik zou ook wel eens rustig TV willen kijken". De ouders maken zich vaak grote zorgen

om het welzijn van hun kinderen en kunnen hierdoor depressief worden. Toch staan de ouders die geïnterviewd zijn over het algemeen zeer positief in het leven en zetten zich tot het uiterste in om het beste voor hun kinderen te krijgen. *“Ach ja, je moet door! Het is niet anders, het pgb is een heel gevecht geweest. Maar het is nu gelukkig rond, het gaat nu via het ClZ en dat verloopt een stuk soepeler. Dat is ook per kantoor verschillend maar wij zitten redelijk gunstig.”* Ook voor de dagbesteding en onderwijs zoeken de ouders vaak naar de beste oplossing voor het kind. *“Onze zoon zit op een cluster 4 school, dat is helemaal ingericht voor autisme, zijn klasgenootjes hebben ook allemaal autisme. Als je naar het Poortje hier in de buurt zou gaan, dat is veel meer gericht op lichamelijke beperkingen. Daar zit van alles door elkaar.”*

De belasting van het gezin met de zorg voor de kinderen met een vorm van ASS is hoog. In tabel 9 wordt een overzicht gegeven van quotes waarin de gezinnen aangeven op welke manier het gezin belast wordt.

Tabel 9: Belasting van het gezin

Belasting van het gezin
<i>Je bent nooit klaar hè? Een aantal maanden is het relatief rustig. Dan komt er een weer periode waarin je denkt wat krijgen we nu weer?</i>
<i>Het is altijd druk met twee kinderen met een beperking. Je moet duidelijke afspraken maken. Mijn man is veel aan het werk dus ik moet bijna alle afspraken alleen doen. Vaak moet ik ver reizen voor een afspraak.</i>
<i>Je moet de kinderen continu in de gaten houden, je kunt ze geen seconde alleen laten. Anders heeft ze bijvoorbeeld de fles met afwasmiddel leeg geknepen. Ze klimt gewoon op het aanrecht. Of als de achterdeur openstaat, gaat ze naar buiten.</i>
<i>De zorg voor ons kind was niet meer te combineren met mijn werk. Ik was meer in het ziekenhuis, dan zegt je baas op een gegeven moment: “zo is het wel goed”. Ja, en terecht hoor, ik bedoel we hadden alle medewerking, maar op een gegeven moment houdt het toch echt op. Sindsdien ben ik dus thuis om voor ons kind te zorgen.</i>
<i>Ons kind en de hond zoeken steun bij elkaar en dat zorgt voor een rustigere avond. De hond gaat met ons kind naar bed en slapen rond acht uur of half negen. Zonder de hond was dat pas rond half tien. Soms komt hij nog naar beneden voor een glaasje water over een plasje. Maar gaat daarna meteen weer naar bed. Dan heb je er geen last meer van.</i>
<i>Als onze zoon een woede aanval kreeg botvierde hij dat op ons of op zijn broertje. Nu zorgt de hond er voor dat de woede aanvallen minder worden.</i>
<i>Als mijn kind uit school komt dan zit hij vol spanning. Als alleenstaande ouder ben je altijd alleen. Doordat de hond er is kan hij met hem even knuffelen om zo zijn spanningen te verminderen. Daarnaast krijg ik nu hulp van iemand, maar je kunt nooit op iemand terug vallen en met iemand overleggen.</i>
<i>Aan het einde van de dag ben ik helemaal kapot. Daarom ben ik blij met mijn persoonlijke verzorging en hulp.</i>
<i>We komen de deur wel uit, maar we gaan niet veel meer naar familie, vrienden of ergens anders heen. Dit soort bezoeken plannen we kort en vaak tijdens de lunch, omdat dat gestructureerd gaat. We houden het heel erg rustig. Vooral in de weekenden. Die houden we vrij, zodat onze dochter tot rust kan komen. Na vijf dagen school is ze helemaal op. Zowel in haar koppie als lichamelijk. Door haar koppie is ze lichamelijk erg moe.</i>
<i>Door de hond hebben we meer ritme in de dag gekregen. De hond moet op vaste tijdstippen uitgelaten worden.</i>
<i>Door de hond worden uitstapjes lastiger te plannen, omdat de hond dan mee moet.</i>
<i>Onze zoon is altijd duidelijk aanwezig. Het kost veel tijd, omdat hij nu niet meer alleen kan zijn. Je moet altijd bij hem in de buurt blijven. Bijvoorbeeld als hij thuis is en je wilt de badkamer schoonmaken dan moet hij er naast zitten. Dat is natuurlijk niet echt handig. Ook praat hij de hele dag over dingen die ons niet echt interesseren. In dat opzicht is het af en toe wel lekker om even een adempauze te hebben.</i>

Voor de ouders is een logeershuis de uitkomst om een paar dagen tot rust te komen. *“Onze dochter gaat één keer per maand naar een logeergezin en dan merken we echt dat we tot rust komen”.*

Met de komst van de hond is er meer rust in huis gekomen. Dit komt onder ander doordat de hond een aantal taken kan over nemen, of makkelijker kan maken. Bijvoorbeeld doordat de hond ervoor zorgt dat het kind sneller zijn schoenen aan wil doen. *“Door even met de hond te knuffelen gaat de spanning wat weg, om zo met de bus naar school te gaan, en kan ik zijn schoenen rustig aan doen”.* Maar ook doordat de kinderen rustiger worden en spanningen bij de hond kwijt kunnen.

3.2.2 Werk ouders

Verschillende gezinnen hebben aangegeven, door de grote impact van autisme op hun gezin, geen werk buitenshuis meer te hebben. Of er bewust voor gekozen te hebben om dicht bij huis te gaan werken. *“Ik ben op dit moment mijn baan kwijt, omdat ik een uur eerder wilde stoppen met werken. Om bij mijn kinderen te zijn die uit school komen.”* Of: *“Mijn man is accountant in zijn eigen bedrijf. Daardoor heeft hij flexibele werktijden. Het kantoor staat vlak bij de school van onze dochter.”* Terwijl in een ander gezin de vader van de kinderen een baan heeft waarbij hij veel weg is: *“Mijn man is niet iedere avond thuis, waardoor ik veel afspraken alleen moet doen”.* De verzorging van de kinderen in het gezin komt daardoor grotendeels op de schouders van de moeder te liggen. Er zijn ook ouders die een fulltime baan hebben. Dat kan alleen doordat deze gezinnen hulp in huis hebben, bijvoorbeeld familie die een aantal uren per dag komen oppassen of in de uren dat de kinderen naar school gaan. Opvallend is dat een deel van de ouders in de zorg werken of in het speciaal onderwijs zitten en ook tijdens het werk in aanraking komen met kinderen met een vorm van ASS.

3.2.3 Problemen

Er zijn verschillende problemen waar de gezinnen tegenaanlopen. Dit kunnen erg uiteenlopende problemen zijn. Onder andere op het gebied van pgb en zorgverzekeraars. Maar ook de acceptatie van een kind met ASS door de sociale omgeving (moeders op school, in de winkel). In tabel 10 is een overzicht te vinden van de problemen waar de gezinnen tegen aanlopen.

Tabel 10: Problemen van de gezinnen

Problemen
Doordat de dochter concentratie- en gedragsproblemen heeft kan ze niet altijd mee naar de kerk. Andere gezinnen vinden dit vreemd omdat hun kinderen wel naar de kerk gaan.
Door gedragsproblemen kan een kind andere kinderen slaan. De ouders van dit kind accepteren niet dat hun kind geslagen wordt en kijken de moeder van dat kind niet meer aan.
Moeder met een vorm van autisme krijgt van haar hulpverlener te horen dat hij niet gelooft dat ze autisme heeft. Doordat ze dit beter kan verbergen, dan de meeste mannen met een vorm van ASS (verschil tussen mannen en vrouwen).
Kinderen met een hoger IQ hebben meer moeite met ASS dan kinderen met een lager IQ. Doordat ze beter beseffen dat ze “anders” zijn.
Bij de zoektocht naar een hulphond voor autisme is er weinig aanbod of mogelijkheden, doordat de honden niet vanuit het pgb vergoed kan worden. Of omdat de afstand vanaf de vestigingsplaats van de organisatie naar de gezinnen te groot is.
Onduidelijkheid over wel of geen pgb aan te mogen vragen na de diagnose.
Zorgverzekeraars die autismebegeleidingshonden niet willen vergoeden. Het gezin had duidelijk aangegeven (met de hulpverleners die hen begeleiding boden) met welk doel de hond aangeschaft ging worden. Toen het puntje bij paaltje kwam werd de hond niet meer vergoed, terwijl dit in eerste instantie toegezegd was.
Geen leuke uitstapjes meer kunnen maken.
Een zoon kon een jaar niet naar school, de leerplichtambtenaar was er van op de hoogte en stond achter de beslissing. Toch werd het pgb niet toegezegd voor de dagbesteding door Bureau Jeugdzorg.

Uit het rapport van de gezondheidsraad blijkt ook dat het voor de gezinnen belangrijk is om een sociaal vangnet om hen heen te hebben. Negatieve ervaringen met organisaties, zoals de overheid tijdens de aanvraag van het pgb of de vraag naar hulp in de vorm van begeleiding of andere hulpmiddelen. Voor de gezinnen is het belangrijk om dan terug te kunnen vallen op familie en vrienden om er over te kunnen praten.

Tijdens de interviews hebben verschillende gezinnen aangegeven aangesloten te zijn bij een kerkelijke gemeente. Voor hen is dit erg belangrijk omdat ze zich hier geaccepteerd voelen. De leden van de kerk hebben vaak een hechte band met elkaar opgebouwd en kunnen wederzijds steun zoeken bij elkaar. *“Ik voel me zo gezegend met de gemeente om ons heen. Die denken echt mee en accepteren onze dochter volledig.”*

Voor de gezinnen vraagt het om een continue aanpassing aan de situatie. Het blijkt dat de gezinnen steeds bezig blijven om te kijken hoe dingen makkelijker gemaakt kunnen worden en hoe bijvoorbeeld de hond daarbij ingezet kan worden. Hulpmiddelen die gebruikt worden om het dagelijks leven makkelijker te maken en inzichtelijk voor de kinderen is een dagkalender. Dit is een product dat constant in ontwikkeling is en aangepast moet worden zodat het duidelijk is voor de kinderen die het gebruiken. Zo kan het ene kind uit de voeten met alleen tekst. Terwijl andere kinderen meer behoefte hebben aan pictogrammen of foto's. Er moet dus gekeken worden naar wat werkt en wat niet werkt. Zo komt men steeds tot nieuwe inzichten.

Daarnaast kan probleemgedrag van de kinderen juist omgevormd worden naar positief gedrag. Bijvoorbeeld, als een kind overal een wedstrijd van wil maken. Dit kan je als ouders inzetten tijdens het aankleden. Door het kind zo snel mogelijk zich aan te laten kleden. *“Het liefst wil ze altijd zelf winnen, ze gaat dan ook gerust een partijtje verzinnen waar ze als de enige deelnemer meedoet en dus automatisch gewonnen heeft. Dan zeg je als ouders: ‘Hoe snel kun jij je aankleden?’ en dan ga je tellen. Dan vliegt ze om zo snel mogelijk haar kleren aan te doen.”*

3.2.4 Broertjes en zusjes

Uit onderzoek van de gezondheidsraad is gebleken dat de gevolgen van hebben van een broertje of zusje met een vorm van ASS niet eenduidig is. Tijdens het onderzoek zijn er aanwijzingen gevonden dat brusjes van kinderen met een vorm van ASS gedragsproblemen kunnen ontwikkelen. Vooral jongere broertjes en zusjes zouden meer risico lopen op het ontwikkelen van gedragsproblemen dan oudere kinderen.

Ook uit de interviews van dit onderzoek blijkt dat kinderen (probleem)gedrag van elkaar kunnen overnemen. *“Onze dochter kan goed mee komen op school. Maar je merkt wel dat ze gedrag overneemt van haar zus. Dat is heel normaal op die leeftijd, alleen het gedrag van haar zus is natuurlijk niet normaal, dus dan is het gedrag dat ze kopieert ook niet normaal.”*

Uit het rapport van de gezondheidsraad blijkt dat over het algemeen gezonde brusjes, ondanks de druk op het gezin en de genetische belasting, redelijk tot goed functioneren (Visser, 2009). Uit de volgende quote blijkt dat het niet altijd duidelijk is waardoor de brusjes gedrag overnemen. *“Zijn zusje is zeker niet autistisch, maar zij heeft wel dingen dat ik denk ja. Ik ben zelf ook niet erg sociaal vaardig, dat krijgt zij dan ook niet echt mee. Je ziet het wel vaker bij broertjes en zusjes. Of dat aan de omstandigheden te danken is of genetisch bepaald is vraag ik me af.”*

3.3 Kinderen met een vorm van ASS

In paragraaf 4.2 is duidelijk geworden dat kinderen met een vorm van ASS een grote impact hebben op het gezin. In deze paragraaf wordt de problematiek en de uiting van het gedrag van kinderen met een vorm van ASS besproken.

3.3.1 Diagnosticeren

De problematiek waarmee de gezinnen te maken hebben, loopt sterk uiteen. In alle gezinnen komen één of meerdere kinderen voor met een vorm van ASS (Klassiek autisme, PDD-NOS of Asperger). Naast de diagnose ASS, zijn er een aantal kinderen met een dubbele diagnose zoals een hechtingsstoornis, Motor Neuron Disease (MND), maar ook ADHD of een verstandelijke beperking. Het diagnosticeren van een kind duurt vaak meerdere jaren. Bij enkele gezinnen is het een lopend proces: *“Hij lijkt zo wijs, van kleins af aan al. Zijn IQ gaf aan, dat zou hij moeten kunnen. Hij is gigantisch overvraagd. Afgelopen najaar is zijn IQ weer getest. Dat is nu een heel stuk lager. Bij de GGZ willen ze weten hoe komt dat? Is het een degeneratieve stoornis? Of is het doordat hij een schooljaar thuis heeft gezeten? Of gewoon sociaal-emotioneel zo achterloopt? Of dat hij gewoon traag reageert? Dus dat moet ook nog uitgezocht worden.”* Uit deze quote blijkt ook dat er een verkeerde diagnose gesteld kan worden waardoor een kind overvraagd wordt. Het is dan belangrijk dat er verder onderzocht wordt wat de diagnose is, zodat hier op ingespeeld kan worden in het behandelplan. In het volgende voorbeeld is de diagnose heel duidelijk: *“Ze is acht en heeft het verstandelijk vermogen van een kind van nog geen 2. Klassiek autisme, praat niet, begrijpt niets.”*

De volgende diagnoses zijn gesteld bij de kinderen van gezinnen die mee hebben gewerkt aan dit onderzoek:

- Klassiek autisme
- Syndroom van Asperger
- PDD-NOS
- Verstandelijke beperking
- Angststoornis
- Stemmingsstoornis
- Persoonlijkheidsstoornis
- Hechtingsstoornis
- Spraak of taalhandicap
- Motorische beperking
- Eetstoornis
- Lichamelijke beperking
- ADHD
- Reuma
- Developmental Coördination Disorder (DCD) ¹
- Complexe Motor Neuros Disease (MND)²
- Syndroom van Klinefelter³

¹: Developmental Coördination Disorder (DCD): is een verzamelnaam voor een aantal kenmerken van licht gestoorde motorische functies. Kinderen met DCD hebben lichte problemen met het coördineren van bewegingen. De volgende verschijnselen komen voor bij DCD:

- Verstoorde ontwikkeling van 'ontwikkelingsmijlpalen' zoals kruipen, zitten, staan en lopen.
- een lage spierspanning
- een grote bewegingsonrust
- Coördinatie problemen
- Grove en fijne motoriek
- Spraak- en leerproblemen
- Zindelijkheid (Balans, 2013)

Kinderen met DCD zijn onder te verdelen in twee groepen:

- Zonder neurologische disfunctie
- Met MND ² (één of meerdere geïsoleerde motorische stoornissen)

²: Complexe Motor Neuros Disease (MND): Bij complexe MND is voor de oorzaak vaak aanwijzingen te vinden in kleine hersenbeschadigingen.

DCD en MND komen in meer of mindere mate voor in combinatie met ASS. Bij kinderen met een vorm van ASS is in sommige gevallen een verstoorde ontwikkeling van de motoriek te zien.

³: Syndroom van Klinefelter: Het Syndroom van Klinefelter is een geslachtsgebonden chromosoom afwijking dat alleen bij mannen voor kan komen. Naar schatting komt dit voor bij 1 op de 500 jongens. Normaal gesproken hebben mannen een X- en een Y chromosoom (XY). Bij deze aandoening is er sprake van één of meerdere X-chromosomen (47-XXY of 48-XXXY enzovoort). Aan de buitenkant is vaak niets te zien van deze aandoening. Toch hebben mensen met deze aandoening last van een aantal kenmerken die vergelijkbaar zijn met ASS:

- Taal- en spraakproblemen
- Concentratie
- Geheugen
- Coördinatie
- Vermoeidheid

Doordat mensen met het Syndroom van Klinefelter vaak niet goed kunnen verwoorden wat men denkt voelen zij zich niet goed begrepen door anderen (Nederlandse Klinefelter Vereniging, 2013).

3.3.2 Uiting gedrag

Door de verschillende combinaties van stoornissen en problematiek waar de gezinnen mee te maken hebben, kan de uiting van het gedrag bij de kinderen heftig zijn. Dit heeft impact op de ouders, de broers en zussen, de school en/of dagbesteding waar het kind naar toe gaat, maar ook op het functioneren van de autismebegeleidingshond (en zijn taken). De hond kan een positief effect hebben op de uiting van het gedrag: *“Dan wordt ze echt gek door de prikkels, gillend gek. Ze kan het gewoon niet overzien. Ze kan zich afsluiten, echt haar arm voor het gezicht houden zo afsluiten. En dat doet ze wel eens maar ze kan dus ook echt gaan gillen en trekken en bijten, als ik zonder hond naar buiten ga”.*

Als de hond niet mee naar buiten gaat kunnen de prikkels teveel worden voor haar. Is de hond wel bij haar, dan fungeert de hond als een “buffer” voor de prikkels, waardoor het kind rustiger blijft op straat. Soms kan ook de hond niet meer helpen. Er is dan zoveel onmacht en onbegrip: *“Ze kan héél erg boos worden. Dan gaat ze echt gillen, pakken en soms ook bijten. En soms weet je niet wat er aan de hand is, want ze kan het niet verwoorden. En soms weet je, ze wil wat anders. Maar ja dat kan niet. En dan kan ze ook heel boos worden, maar je kunt haar niet uitleggen dat het niet kan. Dus dat is heel moeilijk. En troosten werkt dan niet. Want dan zit je ook nog aan haar. Dat is dan te veel. En dan wordt ze nog bozer.”*

Ouders voelen in bepaalde situaties goed aan dat het al te laat is. Bijvoorbeeld in een situatie waarin de spanning zo hoog oploopt dat een woedeaanval onvermijdelijk is. De ouders realiseren zich dan ook dat de hond hier niet kan helpen. De woedeaanvallen zijn dan te heftig: *“In een boze bui kan de hond hem niet afleiden. Helaas omdat het zo moeilijk is. Het is net als een vulkaan, als het begint te roken, is het al onomkeerbaar. Dan is hij niet eens echt boos, maar je kunt het niet meer keren. Hij zoekt de confrontatie op. Hij moet ontladen. Die uitbarsting komt. Het wordt steeds heftiger.”*

Een ander bekend kenmerk van autisme is het omgaan met veranderingen. Mensen met een vorm van ASS hechten veel waarde aan structuur en duidelijkheid over de dagindeling. Zij hebben vaak moeite met (onverwachte) veranderingen: *“Veranderingen. Als er iemand langs komt, op visite is of de telefoon gaat. Daar heeft hij moeite mee. Als we ergens naar toe moeten of als hij uit huis moet.”* Ook hebben kinderen met een vorm van ASS vaak moeite met sociale interacties met andere kinderen: *“Afstemmen met leeftijdsgenoten. Spelen met brusjes of vriendjes loopt ook niet lekker. Want hij is heel erg “ik” gericht. Let niet op dingen die om hem heen spelen. Hij is erg claimend in zijn gedrag.”*

Het is belangrijk dat kinderen hun energie kwijt kunnen. De energie die zich ophoopt van binnen wordt er dan soms letterlijk 'uit gestuiterd': *“Ze staan nu ook op de trampoline te stuiteren om de energie kwijt te kunnen. Het is een uitlaatklep. Je ziet ook wel, als hij er is dan is hij er ook. Hij is echt aanwezig.”*

3.4 Autismebegeleidingshonden

In deze paragraaf wordt besproken waarom de gezinnen een autismebegeleidingshond in huis genomen hebben, daarbij komt ook aanbod welke factoren er een rol gespeeld hebben in de keuze voor een hond. Daarnaast wordt de opleiding van de honden besproken, het is gebleken dat dit per gezin kan verschillen. Vervolgens worden de verschillende functies van de hond in het gezin besproken. Tot slot wordt er gekeken naar het effect van de hond wanneer deze in het gezin geplaatst is.

3.4.1 Keuze hond

Bij de keuze voor een hond speelt het ras een belangrijke rol. Elk ras heeft zijn eigen voor- en nadelen die de doorslag kunnen geven in de keuze voor het ras. Ook uiterlijke kenmerken spelen hierin een grote rol: *“Ik wil niet met elk ras op straat gezien worden.”* Van de gezinnen die geïnterviewd zijn, hebben vijf gezinnen een Australian Labradoodle en heeft er één gezin een Labrador, een ander gezin heeft een Duitse Staander.

Een aantal gezinnen heeft tijdens de interviews aangegeven dat allergie een belangrijke rol heeft gespeeld bij de keuze van het hondenras dat er aangeschaft wordt. Voor kinderen die allergisch voor honden zijn, is de Australian Labradoodle de uitkomst. Deze honden zijn hypoallergeen, waardoor er weinig tot geen allergische reactie op deze honden komt. Daarnaast zijn het slimme en rustige honden die goed te trainen zijn. Het nadeel van de Doodle is een lange wachtlijst en de hoge aanschaffkosten van deze hond.

Over het algemeen hebben de gezinnen één hond in huis. Toch kiezen sommige gezinnen ervoor om een tweede hond aan te schaffen. Men kiest er dan bewust voor om een zwarte en een lichte hond aan te schaffen. Hierdoor zijn de verschillen tussen de honden duidelijk zichtbaar en is het voor een kind met een vorm van ASS duidelijk welke hond van hem is en welke van zijn broer of zus: *“We hebben bewust gekozen voor een zwarte pup, we hadden al een witte hond, zodat het duidelijk is welke hond voor welk kind is. Er is zo geen discussie mogelijk. Ja je moet het wel duidelijk maken.”*

De keuze van een fokker is erg belangrijk. Er zijn fokkers die zich gespecialiseerd hebben in het fokken van servicehonden. Bij deze fokkers worden de pups al in het nest getest of zij geschikt zijn om opgeleid te worden tot autismebegeleidingshond. Deze gedragstesten worden uitgevoerd door een medewerker van Stichting SAAC en gebeurt als de pups zeven weken oud zijn. Het is belangrijk dat het rustige en leergierige honden zijn. Dit kan onder andere bepaald worden door te kijken of een pup zelfstandig op onderzoek uit gaat in een ruimte en nieuwsgierig is naar bijvoorbeeld een speeltje. Ook moet de pup contact maken met mensen (Stichting SAAC, 2012).

Eén van de honden komt uit een asiel, deze hond is uit een vorig gezin geplaatst. Deze hond is voor een deel door een andere organisatie opgeleid tot ADL-hond. *“We werden gebeld door SAAC: ‘We hebben een hond voor jullie uit het asiel in Amsterdam. Het is een Duitse Staander.’ Ik had geen verstand van honden, dus moest uitzoeken wat voor ras dat was. Het bleek dat hij in het vorige gezin gedeeltelijk opgeleid is door Hulphond Nederland tot ADL-hond.”* Ook bij honden die uit het asiel gehaald worden is het belangrijk dat deze een uitgebreide gedragstest krijgen. Daarnaast is het belangrijk naar het verleden van de hond te kijken. Het kan namelijk zijn dat door een voorval in het vorige gezin de hond niet geschikt is als autismebegeleidingshond.

3.4.2 Opleiding hond

Uit de interviews is gebleken dat de opleiding van de autismebegeleidingshonden kan verschillen. De meeste gezinnen hebben een ander trainingstraject gevolgd dan zoals de honden nu door Stichting SAAC opgeleid worden. Dit komt mede doordat de meeste geïnterviewde gezinnen vanaf het begin klant bij SAAC zijn. Deze gezinnen zijn dan ook erg betrokken geweest bij het ontwikkelen van de opleidingstrajecten, zoals die nu opgesteld zijn. De opleiding van de autismebegeleidingshonden is continue in ontwikkeling. De opleiding is gebaseerd op bestaande trainingsmethoden (onder andere de opleiding van de blindengeleidehond).

De meeste gezinnen hebben aangegeven zelf met de honden een trainingsprogramma tot autismebegeleidingshond te hebben gevolgd in samenwerking met een hondeninstructeur van Stichting SAAC. Voorafgaand aan dit traject hebben zij met de pup de puppy- en de basiscursussen gevolgd bij een reguliere hondenschool. Deze trainingen sluiten aan op de training die SAAC aanbiedt.

De meest gebruikte trainingsmethode is de clicker-training. Daarbij is een constante en consequente aanpak in de training erg belangrijk. Elke dag moet er met de hond getraind worden. De trainingen duren maar 5 tot 10 minuten per sessie en er vinden meerdere sessies op een dag plaats. Dit is belangrijk om de honden scherp te houden. Wanneer de training niet goed bijgehouden wordt, gaan de honden hun werk minder goed doen. Een aantal gezinnen heeft bij Stichting SAAC examen gedaan voor de diploma's voor autismebegeleidingshonden. Ook na het behalen van het diploma blijven de gezinnen bezig met de training van de hond.

Ook het gezin met een gewone huis hond heeft met hun hond de puppy- en basiscursus met hun gevolgd. Ondanks dat, het geen tot autismebegeleidingshond opgeleide hond is en het gezin geen begeleiding ontvangt, komen de taken van deze hond overeen met die van autismebegeleidingshonden van Stichting SAAC.

3.4.3 Inzet van de hond

Net als de opleiding van de honden verschillen de taken en de inzet van de honden in de gezinnen sterk. De gezinnen hebben voor de hond elk hun eigen doelstellingen. Over het algemeen zorgt de hond voor meer rust in huis en is de hond voor de kinderen echt een maatje. De hond fungeert dan als "bliksemafleider" voor verschillende prikkels en emoties die op een autist afkomen. In tabel 11 is een overzicht te vinden van de taken die de autismebegeleidingshonden in het gezin krijgen.

Tabel 11: Taken autismebegeleidingshond

Enquête	Interview
Maatje (7x)	Maatje (7x)
Koppelingshond (2x)	Koppelingshond (2x)
Gewone huis hond (1x)	Ondersteunen in drukke situaties
Bliksemafleider voor emoties (5x)	Verminderen woede aanvallen
Kind voelt zich bijzonder met hond (3x)	Verminderen stress
Hond ondersteunt bij communicatie (4x)	Ondersteunen tijdens algemeen dagelijkse activiteiten.
Geeft rust, minder impulsief	Vergroten zelfvertrouwen
Hond forceert structuur	Verantwoordelijkheden leren
Veel met de hond naar buiten	Slapen
Uitweg zoeken bij paniekaanvallen	Verminderen medicijnen
De hond is trouw en is dicht bij bij chaos en drukte.	Ondersteunen tijdens uitjes (museum bezoek en dergelijke.)
De hond vermindert angsten.	
Fungeert als gewone huis hond	
Vergroot het zelfvertrouwen van het kind.	

De belangrijkste taak van de autismebegeleidingshond is het maatje te zijn voor de kinderen. De kinderen bouwen een goede band op met de hond waardoor hij als maatje de kinderen kan ondersteunen in situaties waarbij de prikkels op de kinderen erg groot zijn, bijvoorbeeld tijdens winkelen en tijdens uitjes. *"Hopelijk kan onze zoon in de toekomst ook mee naar pretparken, winkels en durft hij meer buitenshuis te komen. De hond en het kind steunen elkaar, zoals laatst bij een carnavalsoptocht. Het was heel druk en dat vonden ze*

allebei heel lastig.” De hond kan door er alleen maar te zijn al een wereld van verschil maken voor de kinderen. Voor de kinderen is de hond een buffer voor alle prikkels die op hen afkomen: “als ik ergens naar toe ga, is het eerste wat hij vraagt of Isa mee gaat. Eigenlijk haalt ze een beetje de scherpe randjes van dingen af als buffer. Hij vindt het heel spannend.”

Een andere belangrijke taak van de honden is het gekoppeld lopen met het kind. De hond zorgt er dan voor dat het kind rustiger met de ouder en de hond meeloopt. *“Toen onze zoon kleiner was zat hij in een grote buggy. Maar op een gegeven moment past hij daar niet meer in. Toen de buggy weg viel had ik eigenlijk niets. Hij wilde geen handje vasthouden, want ja dat is lijfelijk contact, dat vindt hij niet prettig. We hebben toen geprobeerd hem te koppelen. Toen maakte ik hem met de lijn aan de hond vast en ik had de hond bij me. Ik gaf dan het commando volg, ik hoef dan niet meer op de hond te letten die doet gewoon zijn werk. Ik hoef dan ook niet bang te zijn dat hij wegrende of dat hij overal aanzat.”*

In tabel 12 is een overzicht te vinden van de activiteiten die de kinderen met de hond uitvoeren. Daarnaast is aangegeven hoe vaak deze activiteiten in de gezinnen voorkomen.

Tabel 12: Activiteiten met de hond

Activiteit:	Enquête:	Interview:
Uitlaten/Wandelen	7	5
Spelen	7	3
Trainen/behendigheid	5	3
Trucjes	5	3
Ontspannen	7	7
Knuffelen/kroelen	1	4
Winkelen	1	3
Slapen	1	2
Reizen met OV	1	
Sociale interactie aangaan	1	2
Hond voorlezen		1

Uit de interviews blijkt dat het trainen met de hond een groot effect heeft op het zelfvertrouwen van de kinderen. Door de hond commando's te laten uitvoeren draagt dit bij aan de communicatieve ontwikkeling van het kind. *“Hij heeft ook een tijdje met haar getraind, hoewel trainen is een groot woord, maar dan volgde hij commando's op. Hij heeft moeite met instructies en autoriteit, als je iets van hem wilt is dat moeilijk voor hem. Met de hond was hij wel bereid om instructies op te volgen en de hond commando's te geven.”* Wanneer de hond het commando op de juiste manier uitvoert draagt dit ook bij aan het zelfvertrouwen van het kind: *“Door spel probeerden we onze zoon wat dingen te leren, dat werkt wel en wat verantwoordelijkheid. Hij leert dat door kunstjes en dat soort dingen met de hond te doen. Dan merk je wel dat hij best trots is, als hij dat voor elkaar krijgt. Hij gaat er dan ook over nadenken, ‘eerst moet ik dit doen, en dan dat.’ Dan loopt hij echt die stappen door.”*

Ook tijdens het voorlezen draagt de hond zijn steentje bij aan het zelfvertrouwen. De hond veroordeelt niet en luistert "aandachtig" naar de kinderen, waardoor ze het prettig vinden de hond voor te lezen. *"Ik heb twee zitzakken op mijn kamer staan. De kinderen gaan hierop zitten en de hond komt bij hen op een kleedje liggen. De kinderen gaan dan voorlezen en als ik hen dan vraag waarom ze het zo prettig vinden om de hond voor te lezen dan zeggen zij: 'Hij zegt niet of ik het goed of fout doe, hij corrigeert ons niet.' Tijdens het lezen kroelen de kinderen met de hond."* De hond kan dan ook helpen aan de zelfstandigheid van een kind. Doordat zijn zelfvertrouwen vergroot wordt durft hij bijvoorbeeld zelf naar de winkels te gaan. *"De hond wordt ook ingezet bij het vergroten van het zelfvertrouwen en gaat mee naar de winkel om zijn zelfstandigheid te vergroten. Moeilijke gesprekken kun je aan tafel doen maar je kunt dat ook tijdens een wandelingetje doen."*

3.4.4 Gedrag van de hond in het gezin

De honden die ingezet worden als autismebegeleidingshond zijn over het algemeen rustige honden. *"Tijdens een museumbezoek of tijdens een uitje, dan merken we echt dat de hond door heeft om aan het werk te gaan. Hij is dan een stuk rustiger en gefocust op mij."* Of: *"Onze hond is altijd rustig geweest. Hij heeft ook een broer maar die is veel drukker, dat is net een stuiterbal, die hadden wij niet kunnen hebben. Maar onze hond is veel relaxter en luistert goed."*

In de enquête geven de gezinnen ook aan de honden positief op de kinderen reageren en met de kinderen willen spelen. Dit is ook terug te zien in tabel 4, de kinderen spelen met de hond en wandelen regelmatig met de honden: *"Als onze dochter thuis komt mag de hond uit de bench. Ze gaat dan lekker bij de hond zitten en lekker knuffelen."*

De honden voelen de emoties van de gezinsleden goed aan. Hierdoor kan de hond ervoor zorgen dat woede aanvallen verminderd worden. De hond voelt op zo'n moment aan dat er een uitbarsting aan zit te komen en kan op dat moment helpen: *"Als onze zoon een woede aanval krijgt dan zoekt de hond hem op. Hij gaat dan bij hem zitten en onze zoon weer rustig wordt."* Ook bij het slapen gaan zorgt de hond door rustig te gaan liggen dat het kind eerder gaat slapen: *"De hond gaat eerst liggen, over de billen van onze zoon. Die ligt dan op zijn buik. De hond wacht dan tot hij rustig is en gaat naast hem liggen."* Uit bovenstaande quotes blijkt dat de hond zijn gedrag op de situatie aanpast en hierop inspeelt. In de eerste quote zoekt de hond het kind op om hem te ondersteunen, bij de tweede blijft de hond rustig liggen voor het slapen gaan.

Het is belangrijk om een rustige hond in huis te hebben die weinig blaft en geleerd heeft niet ongevraagd bij mensen op te springen. Sommige kinderen zijn bang voor de onverwachte en drukke bewegingen die honden kunnen maken. *"Het is vooral de angst voor het onbekende. Hij heeft last van harde geluiden en is daarom bang dat een hond kan gaan blaffen. Gelukkig blaft onze hond heel weinig. Daarnaast is onze zoon erg gevoelig op de huid en heeft snel pijn. Daarom vindt hij het niet fijn als de hond op springt. Dit kan wel als hij voorbereid is en het commando 'kom maar hoog' geeft".* Zoals ook uit deze quote blijkt is het erg belangrijk dat de honden goed gesocialiseerd zijn en goed naar de commando's luisteren en deze opvolgen.

Autismebegeleidingshonden blijven toch honden. Als ze niet aan het werk zijn kunnen ze onstuimig gedrag vertonen, zoals uit de volgende quote blijkt: *"Het is wel een flierefluiter, je moet hem wel strak houden. Ook vraagt hij om veel aandacht, maar dat schijnt bij het ras te horen".*

3.5 Algemene meerwaarde van de hond

In de voorgaande paragrafen zijn de achtergronden van de gezinnen, de kinderen met een vorm van ASS en de autismebegeleidingshonden besproken. In deze paragraaf zal er een beschrijving gegeven worden van de algemene meerwaarde die de autismebegeleidingshonden voor de gezinnen hebben. Daarbij wordt er gekeken naar de categorieën: effecten van de hond op de kinderen (§4.5.1), de ontwikkeling van het kind (§4.5.2) en de sociale omgang van het kind met andere personen (§4.5.3)

3.5.1 Effect van de hond

De effecten van de hond lopen parallel aan de inzet van de hond. Zoals in tabel 3 al naar voren is gekomen wordt de hond in gezet om stress te verminderen. De belangrijkste effecten van de hond zijn:

- De kinderen worden rustiger;
- De kinderen worden minder snel boos;
- De woede aanvallen duren korter en/of komen minder vaak voor;
- Zonder hond zijn kinderen "onhandelbaar" op straat;
- Periodiek effect op vermindering medicijnen;
- De kinderen kunnen zich terug trekken met de hond in te drukke en stressvolle situaties;
- Eerder en makkelijker kunnen slapen met de hond en wordt de nachtrust beter;
- De angsten van kinderen worden verminderd;
- De hond veroordeelt niet (kinderen kunnen met andere mensen in conflict raken);
- Zelfverzekerdheid van de kinderen wordt vergroot;
- Op straat zijn de kinderen minder snel afgeleid en gaan sneller op het doel af;
- De kinderen kunnen met de hond spelen. Met andere kinderen is dit vaak lastig.

Een voorbeeld waarin het effect van de hond goed te zien is: *"Ik moest een keer snel postzegels halen, we hadden toen de hond net. Maar ik dacht het kan wel even snel zonder hond. Nou daar heb ik spijt van gehad! Ze hing aan mijn arm te trekken, te duwen en te gillen. Ze wilde van alles. Ze werd dus echt gillend gek van alle prikkels om haar heen. Maar als ze dan gekoppeld wordt. De hond heeft dan een dekje aan met daaraan een band die onze dochter om haar middel heeft. Ze kan de hond ook met een beugel vast houden. Ze loopt dan rustig naast de hond. De hond reageert ook niet als ze boos wordt. Ze haalt dan geen succes. Want als ouder reageer je altijd, positief of negatief, ze haalt dan altijd succes en wordt boos."*

Een ander goed voorbeeld waarin het effect en inzicht van de hond goed te zien is, blijkt uit de volgende quote waarin de hond meehelpt een woedeaanval te verminderen. De ouders moesten hun kind eerder altijd in de houtgreep nemen om hem op die manier te laten kalmeren, maar hun kind wordt op een gegeven moment te groot en te sterk zodat de ouders hem niet meer aan kunnen. *"De hond wordt wel uitgescholden voor verrekte rothond. Maar als de hond voorzichtig zijn handen pakt, zie je het gewoon gebeuren. Hij werd meteen rustiger."* Als de hond merkt dat hun kind een woedeaanval gaat krijgen zoekt hij het kind op en gaat bij hem liggen. Het kind wordt daardoor rustiger.

3.5.2 Ontwikkeling

Tijdens het opgroeien ontwikkelen kinderen zich. Ze worden ouder, leren nieuwe dingen. ASS is een ontwikkelingsstoornis waardoor de ontwikkeling van de kinderen is verstoord. De ontwikkeling verloopt vaak moeizaam of verloopt anders dan bij andere kinderen. Zo werd bijvoorbeeld een kind enorm overvraagd (mede door een verkeerde diagnose). De ouders hebben hierop alles laten wegvallen en zijn weer bij nul begonnen: *"Daardoor wordt er ook minder van hem verwacht. Dat geeft rust. Daardoor gaat het thuis beter, hij heeft aanzienlijk minder woedeaanvallen. Hij heeft ze nog wel. Op school is hij ook beter aanspreekbaar. Hij gaat langzaam vooruit. Hij zit nu op het niveau van groep 3. Hij is nu echt aan het leren lezen."*

De ontwikkeling op een bepaald gebied kan heel lang duren, maar zich dan in een keer tot ontwikkeling komen: *"Hij heeft tot zijn zevende gebarentaal gebruikt. Toen op een gegeven moment kon hij praten en kon dat vrij snel eigenlijk. En nu is het net een volwassene die je hoort praten."*

In de enquête konden mensen aangeven of de ontwikkeling van het kind vooruit is gegaan sinds de komst van de autismebegeleidingshond. Van de respondenten geven 8 gezinnen aan vooruitgang te zien in de ontwikkeling. Hieruit blijkt dat, sinds de komst van de hond, de ontwikkeling van de kinderen op bepaalde gebieden vooruit is gegaan. Deze gebieden worden in tabel 13 weergegeven, met daarbij hoeveel gezinnen hebben aangegeven dat hun kind op dit gebied vooruit is gegaan.

Tabel 13: Ontwikkelingsgebieden

Ontwikkeling op het gebied van:	Komt voor bij:
Sociale vaardigheden	7 gezinnen
Communicatieve vaardigheden	4 gezinnen
Sociaal-emotionele ontwikkeling	5 gezinnen
Ontwikkeling van motoriek	2 gezinnen
Ontwikkeling van taal en denken	4 gezinnen

Daarnaast zien ouders ook ontwikkeling op het gebied van:

- Zelfreflectie
- Plannen
- Dag structuur
- Conditie (door veel wandelen en rennen met de hond)
- Omgaan met onverwachte situaties
- Consequent zijn

3.5.3 Sociale omgang

Met behulp van de autismebegeleidingshond gaat de sociale omgang met anderen voor een kind met ASS vaak makkelijker. De hond vormt een aanknoping voor een gesprek, het kind voelt zich dan trots met de hond: *“Als hij z’n jasje aan heeft, vragen mensen inderdaad ook van “oh waar is dat voor” dat vindt hij dan wel interessant om dat te kunnen uitleggen, dat het zijn hond is en dat hij hem aan het trainen is, dat is wat makkelijker.”*

De omgang met andere kinderen is soms wat lastig te begrijpen: *“Hij leeft ook een beetje in zijn eigen wereldje waar hij vaak in zit dus dat is gewoon lastig om hem daar dan goed uit te halen. Dus bijvoorbeeld dat heeft hij nu niet meer zo heel erg maar voor hem was wel als ze bijvoorbeeld tikkertje gingen spelen, dan had hij het idee dat hij geslagen werd door andere kinderen terwijl die kinderen gewoon tikken natuurlijk ‘jij bent hem’ maar hij zei dan van ‘ze slaan me!’ en dan werd hij kwaad.”* De interactie met anderen is een proces wat constant in ontwikkeling is. *“Tegelijkertijd is het altijd eenrichtingsverkeer. Ze kletst en als ze even rust kan nemen en zich echt even concentreert op degene tegenover haar kan ze wel luisteren maar je moet eigenlijk er uiteindelijk vanuit gaan dat zij haar verhaal gaat doen en er niet een tweezijdig gesprek ontstaat. Daar gaat ze wel naar toe. Dat gaat steeds beter”.*

3.6 Financiële meerwaarde

Door de grote verscheidenheid van de problematiek waarmee de gezinnen te maken hebben is de begeleiding die zij ontvangen zeer uiteenlopend. In deze paragraaf worden de verschillende soorten begeleiding (§3.6.1), therapie (§3.6.2), onderwijs en dagbesteding (§3.6.3) en de medicatie (§3.6.4) besproken.

3.6.1 Begeleiding Hulp voor Autisme (HVA)

Gemiddeld krijgen de gezinnen twee tot vier uur begeleiding in de maand. Deze begeleiding van HVA ontvangen de gezinnen gemiddeld al één tot drie jaar. Deze begeleiding kan in verschillende vormen en op verschillende manieren. In tabel 14 wordt weergegeven welke vorm van begeleiding de gezinnen ontvangen en hoeveel gezinnen deze vorm van begeleiding ontvangen.

Tabel 14: Soorten begeleiding

Soort begeleiding	Hoeveel gezinnen
Begeleiding met uw autismebegeleidingshond	4 gezinnen
Advies over de training van uw autismebegeleidingshond	4 gezinnen
Aai-speel-maatje programma	2 gezinnen
Begeleiding met een learning-dog	1 gezin

3.6.2 Therapie

Naast de begeleiding van HVA krijgen alle gezinnen in meer of mindere mate ook begeleiding of therapie van een andere organisatie of instelling. Dit kan zowel bij de fysiotherapeut zijn voor lichamelijke problematiek als bij een psycholoog voor psychische problematiek. In sommige gevallen kan het doel van de therapie heel klein zijn, als een kind alleen al geniet van een sessie is dan al voldoende en kan daarmee op de langere termijn een groter doel behaalt worden: *“Ze krijgt woensdag als ze thuis is muziektherapie en ze geniet van muziek. Het belangrijkste doel is ontspanning. Wat er verder nog bereikt wordt is mooi meegenomen. Ze kan heel leuk zingen, ze kan goed improviseren, ze heeft ook echt maat gevoel. Ze is dus best wel muzikaal, ze heeft er plezier in dat is het belangrijkste.”*

De therapie kan mooie en verrassende dingen bereiken: *“Op een gegeven moment had dat paard gehinnikt met hem op zijn rug, hij was daar van geschrokken en wilde er niet meer op. Hij wilde wel altijd mee en dan gingen we wandelen en dan luisterde hij naar de hoefijzers dat vond hij het einde. In december zegt hij ik ga wel op een paardje rijden maar op een kleiner paardje. Ik denk dat doet hij niet. Ik de had manege gebeld: ‘hebben jullie iets van een Shetlander of een kleine lieve pony?’, dat hadden ze. Dus ik zeg ‘hij gaat er waarschijnlijk niet op maar dan kan ik het weer afsluiten.’ Nou hij ging erop, ik was helemaal geëmotioneerd. Hij is als een sprinkhaan om dat paard heen totdat hij erop zat, helemaal rustig, luisterde naar die man, dat ik had het nooit verwacht.”*

In de alinea's hierboven worden twee voorbeelden van muziektherapie en een zorgboerderij gegeven. Hieronder wordt een overzicht gegeven van alle verschillende soorten therapie die de gezinnen ontvangen naast de begeleiding van HVA:

- Fysiotherapie
- Ergotherapie
- Angstbehandelcentrum
- GGZ Psycholoog
- Gezinscoach
- Psychomotorische therapie
- Expertisecentrum hechting en basisvertrouwen
- Zorgboerderij
- Muziektherapie
- Sociale omgangstherapie
- Creatieve therapie
- SOVA (sociale vaardigheid) training
- Huiswerkbegeleiding
- Psychiater

Van alle respondenten (interview en enquête) is er één gezin, dat al acht jaar therapie ontvangt, waarbij een duidelijke afname in de therapie is te zien sinds de komst van de autismebegeleidingshond. Dit is afgenomen met drie tot vier uur per maand. In het gunstigste geval betekent dit een kostenbesparing van €240,00 per maand. Daarbij wordt er vanuit gegaan dat een uur therapie ongeveer €60,00 kost. Op jaarbasis is dat een besparing van €2880,00. In dit geval is de hond na 5 en een half jaar rendabel ($\text{€}15000/\text{€}2880 = 5,2$ jaar).

3.6.3 Onderwijs en dagbesteding

Het onderwijs of de dagbesteding die de kinderen volgen is ook verschillend. Vaak is het wel het speciaal onderwijs of een cluster 4 school, maar is er een speciale draai aan gegeven:

"Hij gaat naar het expertise centrum van een cluster 4 school. Het is helemaal ingericht voor autisme, dat is echt ideaal. Het grootste deel van de leerlingen hebben een vorm van autisme. Bij ons in de buurt zitten veel meer kinderen met lichamelijke beperkingen. Van alles door elkaar en dat zie je op deze school niet. Het is gewoon heel duidelijk en toch is het warm op een één of andere manier. Als de taxi's aankomen, dan staat de directeur te wachten om te kijken hoe de taxirit verlopen is. Als er problemen zijn worden deze meteen aangepakt. Ja dat is echt een superschool, daar hebben we een goede zet mee gedaan."

Soms is het speciaal onderwijs niet de juiste match voor het kind. Er wordt dan een keuze gemaakt voor een andere vorm van onderwijs: *"Hij zit sinds anderhalf jaar op een cluster 4 school. Hij gaat nog steeds geen hele dagen naar school. Hij is in 2010 helemaal vast gelopen op het speciaal onderwijs. Hij was niet meer te handhaven, hij was niet meer in de school, hij was agressief naar leerlingen en leerkrachten. Hij heeft een heel schooljaar thuis gezeten."*

Ook kan het zo zijn dat het zo goed gaat met het kind, dat de overstap van speciaal onderwijs naar regulier onderwijs gemaakt kan worden. Dit is dan wel met extra ondersteuning en aandacht: *"Hij heeft heel lang op speciaal onderwijs gezeten. En nu heeft hij de overstap gemaakt naar het voortgezet onderwijs en nu zit hij op een reguliere school voor voortgezet onderwijs maar wel met bijzondere hulp, extra hulp. Het is een zorglocatie daar zitten alleen maar kinderen met een indicatie maar die het eigenlijk gewoon willen proberen, op het reguliere voortgezet onderwijs, Vmbo-t, in het eerste jaar."*

Voor andere kinderen is een kinderdagcentrum de passende vorm van dagbesteding. Hier krijgen ze de hulp die ze nodig hebben: *“Ze gaat naar het kinderdagcentrum en daar heeft ze verschillende activiteiten. Ze doen knutselwerkjes, maar ook werkjes bijvoorbeeld met een stift tussen twee lijnen moeten trekken. Ze heeft er een zwembadje, een gymzaal, een ballenbad en een buitenterrein. Ze doen ook aan snoezelen. Ze heeft daar ook logopedie en muziektherapie en er is een ergotherapeut. Daar gaat ze vier dagen in de week naar toe, op woensdag is ze de hele dag thuis. Want anders is ze wel heel veel weg. Want ‘s ochtends om acht uur stapt ze in de bus en ‘s middags om vier uur is ze weer thuis, dat gaat goed. Dat is ze gewend, ze doet dat nu al ruim vier jaar, dat gaat echt heel goed.”*

Hieronder wordt genoemd welke verschillende vormen van onderwijs of dagbesteding de kinderen volgen:

- Cluster 4
- Mytyl onderwijs
- Expertisecentrum cluster 4 gespecialiseerd in autisme
- Voortgezet onderwijs met bijzondere hulp
- Speciaal onderwijs
- Kinderdagcentrum
- Dagbehandeling gedragstherapeutische setting voor kinderen met autisme

3.6.4 Medicatie

In deze paragraaf wordt er gekeken naar het medicijn gebruik van de kinderen met een vorm van ASS. Daarbij wordt er gekeken waarom medicijnen gebruikt worden, of er een vermindering te zien is in het medicijn gebruik en welke invloed de hond op het medicijn gebruik heeft.

In tabel 15 is een overzicht te vinden van de medicatie die de kinderen gebruiken. Deze tabel is samengesteld uit de informatie die uit de enquête en de interviews naar voren gekomen is.

Tabel 15: Overzicht medicatie (bron: interviews en enquête)*

Soort medicatie	Doel	Vermindert?
Melatonine (slaaphormoon)	Slaapproblemen verminderen	Per periode verschillend Lage doses
Valium	Voorkomen van een epileptisch insult.	Medicijn werkte niet. Vervangen door melatonine
Depicine	Dempt ook in gedrag	Per periode verschillend
Dipivinant, pexcor 225	Gebruik tijdens depressieve perioden	Per periode verschillend
Trileptal	Epilepsie	Nee
Seroquel	Slaapproblemen	Nee
Androgel	Syndroom van Klinefelter en reuma	Er is een vermindering te zien
Indometacine	Syndroom van Klinefelter en reuma	Er is een vermindering te zien
Resiperon	Omgang met angst en minder boos/op-standig	Er is geen vermindering in het medicijn gebruik
Dipiperon	Onrust te onderdrukken	Er is geen vermindering in het medicijn gebruik
Methylfenidaat	Concentratie verhogen	Er is geen vermindering in het medicijn gebruik
Rispeditone Risperdal	Hoorde stemmen in zijn hoofd.	Gebruikt geen medicijnen meer.
Tripicyne	“Boze buien” te verminderen	Per periode verschillend.

**Uit de enquête en de interviews is niet op te maken hoeveel de medicatie is verminderd.*

In de enquête heeft één van de gezinnen aangegeven dat er vermindering te zien is in het gebruik van Androgel (wordt ingezet om het testosteron gehalte op pijl te houden) en Indometacine (een ontstekingsremmende pijnstiller). Dit zijn medicijnen die gebruikt worden voor het Syndroom van Klinefelter en reuma.

In een aantal gevallen wordt de medicatie ingezet voor chronische ziektebeelden zoals epilepsie of reuma. Deze medicijnen zijn dusdanig belangrijk voor de gebruiker dat de hond hier geen invloed op heeft. Het kan (in bepaalde gevallen) alleen verminderen als de gezondheid van de gebruiker vooruitgaat.

Door één gezin wordt aangegeven, dat er in hun gezin door de komst van de hond geen medicatie gebruikt hoeft te worden: *“We hebben nooit medicijnen hoeven te gebruiken voor onze zoon. Daarvoor hebben we onze hond in huis genomen. Niet omdat we toen al wisten of we wel of geen medicatie nodig zouden hebben. Maar als je ziet wat de hond in huis doet, dat is gewoon onvoorstelbaar. Hij is gewoon aanwezig en is een maatje voor onze zoon. De hond brengt rust in huis.”*

Een ander gezin geeft aan dat hun zoon medicatie gebruikt heeft, maar na de komst van de hond van deze medicatie af is. Er zijn voor de komst van de hond pogingen gedaan om van de medicatie af te komen. Helaas zijn die pogingen toen mislukt. In de volgende quote komt naar voren dat men niet durft te stellen dat de vermindering van het medicijngebruik aan de hond is toe te schrijven. *“Hij heeft medicatie gebruikt. Hij heeft Risperidone Risperdal gebruikt. We hebben het eerder geprobeerd. Hij had heel erg last van stemmetjes in zijn hoofd en daar werd hij heel angstig van. Toen we met de medicatie begonnen zijn, namen die stemmetjes ook weer wat af en werd hij weer rustiger ook werden de pieken minder. We zijn een keer gestopt maar toen kwam dat allemaal in alle hevigheid terug toen hadden we Indy nog niet. Een jaar geleden zei ik tegen de psychiater: ‘eigenlijk moeten we het toch nog eens een keer proberen, maar ik ga het hem dan niet zeggen. Hoe gaan we dat doen?’ Toen zei ze: ‘je krijgt iets anders van mij, gewoon vitamine C tabletjes, en we gaan gewoon zeggen we gaan het halveren, kijken hoe het gaat met een half en je krijgt dit als extra erbij.’ Op een gegeven moment zat hij alleen nog maar aan de vitamine C tabletjes. Tot hij zei: ‘ik heb eigenlijk op de logeeropvang, heel erg goed geslapen.’ Normaal sliep hij daar helemaal niet, dus ik zeg: ‘goh wat knap en dat zonder medicatie, met vitamine C’ Toen keek hij mij aan, “Ja echt niet” dus ik zei kom we gaan naar huis dus we gingen naar huis en toen hebben we het er ‘s avonds nog een keer over gehad: ‘je hebt eigenlijk in geen weken geen medicatie meer.’ Nou ja hij voelde zich natuurlijk behoorlijk bedonderd, maar ook wel weer heel sterk. En of dat nu ook met de hond heeft te maken, mag je niet zeggen. Want het is de eerste keer dat het niet lukte hadden we geen hond. De tweede keer dat het dus wel lukte, hadden we wel een hond.”*

Een aantal gezinnen geven in de interviews aan geen voorstander van medicijngebruik te zijn. *“Kinderen raken verslaafd aan medicatie, hebben negatieve bijwerkingen”*. En geven aan daarom liever energie in de hond te stoppen, zodat de kinderen geen medicijnen nodig hebben.

4. Conclusie

In de conclusie wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. Dit wordt gedaan door de verschillende onderzoeksvragen te behandelen. Er wordt antwoord gegeven op de vragen aan de hand van een aantal thema's. Dit zijn: medicatie, begeleiding, financiële meerwaarde, de kinderen met een vorm van ASS en belasting van de gezinnen.

4.1 Onderzoeksvraag en doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is: *"Inzicht geven in de meerwaarde van de autismebegeleidingshond voor gezinnen waarin één of meerdere gezinsleden een vorm van ASS hebben."*

Hierbij is een hoofdvraag opgesteld voor dit onderzoek: *"Wat leveren de autismebegeleidingshonden op voor de gezinnen waarin de hond geplaatst wordt?"*

Concreet wordt hier antwoord op gegeven in de volgende paragrafen. Vanuit de opdrachtgever is de specifieke vraag gesteld om te kijken hoe de honden in financieel opzicht een voordeel geven in de gezinnen waarin ze geplaatst zijn, om zo mogelijk een vergoeding te ontvangen vanuit de zorgverzekeraars.

4.2 Financiële meerwaarde

Tijdens de interviews en met de enquête is er gekeken of er een vermindering te zien is in het gebruik van medicatie en het aantal uren begeleiding sinds de komst van de hond (de financiële meerwaarde). Hoewel het niet vaak voorkomt, zijn er toch gevallen gevonden waar het medicijngebruik of het aantal begeleidingsuren is afgenomen sinds de komst van de autismebegeleidingshond.

4.2.1 Medicatie

In de interviews hebben de ouders aangegeven niet een duidelijke vermindering te kunnen constateren. Zij durven niet snel de link tussen de hond en het gebruik van medicatie te leggen. De reden waarvoor de medicatie gebruikt wordt loopt erg uiteen. Zo wordt de medicatie onder andere ingezet bij slaapproblemen, epilepsie en het onderdrukken van onrust. In de enquête komt er naar voren dat er wel vermindering in medicijngebruik te zien is, namelijk bij Androgel en Indometacine. Beide worden gebruikt bij het Syndroom van Klinefelter en reuma. Het gebruik van deze medicatie is duidelijk afgenomen sinds de komst van de autismebegeleidingshond.

In een ander gezin wordt er benoemd dat bij een tweede poging om het gebruik van medicatie af te bouwen, dit wel gelukt is en dat de hond hierbij wel in huis was. Bij de eerste poging was de hond nog niet in huis. Daarnaast noemen meerdere ouders dat ze geen medicatie willen gebruiken, vanwege de (negatieve) bijeffecten van medicijnen. Daarnaast zijn er ouders die aangeven dat hun kinderen geen medicijnen hoeven te gebruiken, doordat de hond in huis is.

4.2.2 Begeleiding

De autismebegeleidingshond heeft een belangrijke ondersteunende functie in het gezin, maar kan niet de noodzakelijke begeleiding en therapie vervangen. In de enquête komt één situatie naar voren, waarbij het aantal uren begeleiding wel is afgenomen. Deze begeleiding ontvangt deze respondent al acht jaar en is met drie tot vier uur in de maand afgenomen sinds de komst van de hond ($€60,00 \times 4 \times 12 = €2880,00$ besparing per jaar).

Wat opvalt, is dat naast het hebben van een autismebegeleidingshond, de kinderen vaak wekelijks of maandelijks een zorgboerderij bezoeken. Dit varieert van twee uur begeleiding tijdens het paardrijden tot een hele dag meehelpen op de boerderij.

4.3 Algemene meerwaarde

Het is duidelijk dat de autismebegeleidingshond een positief effect heeft op het kind en de rest van het gezin. Dit is te zien in de verschillende effecten die de autismebegeleidingshond heeft. In alle interviews en de enquête is benoemd dat de hond rust in huis brengt. Voor kinderen met een vorm van ASS is rust en structuur belangrijk (Vermeulen, 2012). Daarnaast is ook de sociale omgang vaak lastig voor een kind met ASS. De hond oordeelt niet over het kind, waar de kinderen met andere mensen misschien in conflict kunnen raken. Daarnaast komt het voor dat de kinderen onhandelbaar zijn als ze zonder autismebegeleidingshond over straat moeten. Dit kan leiden tot bijten, trappen, slaan en schreeuwen naar de ouders. Ook hier heeft de autismebegeleidingshond een meerwaarde, omdat deze situaties vrijwel niet meer voorkomen als het kind aan de hond gekoppeld is.

4.3.1 Kinderen met een vorm van ASS

Uit de interviews en enquête is naar voren gekomen dat de kinderen naast ASS, een andere diagnose hebben bijvoorbeeld een angststoornis of ADHD. Dit zorgt ervoor dat de inzet van de hond verschilt per gezin. Het uiten van het gedrag van de kinderen kan soms erg heftig zijn, door bijvoorbeeld te gaan gillen, bijten of juist absoluut geen contact meer te maken. Wat opvalt, is dat de ontwikkeling van alle kinderen vooruit is gegaan sinds de komst van de hond. Uit de enquête blijkt dat de sociale vaardigheden en de sociaal-emotionele ontwikkeling het meest vooruit is gegaan. Dit komt overeen met de uitkomst van de interviews.

4.3.2 Belasting van de gezinnen

Een kind met ASS heeft in meer over mindere mate impact op het gezin. De autismebegeleidingshond kan deze impact beïnvloeden. Bij de ouders komt duidelijk naar voren dat de kinderen met ASS impact hebben op het hebben werk of de locatie van deze werkplek. Sommige ouders zijn hun baan kwijt of gaan bewust dichterbij huis werken.

Sinds de komst van de hond in huis, voelen de ouders zich minder belast. Ook met autismebegeleidingshond is het voor de ouders zwaar om een kind met ASS op te voeden, de ouders moeten constant alert moet zijn en hebben vrijwel nooit een moment rust.

De broertjes en zusjes, ervaren het hebben van een broer of zus met ASS vaak niet als belasting. Ze zijn niet anders gewend en gaan daarom mee in de (aangepaste) manier van opvoeding. Wel hebben de eventuele woede-uitbarstingen een effect. In dit onderzoek komt naar voren, Dat meerdere gezinnen meerdere kinderen met een vorm van ASS hebben. Bij het ene gezin betekent dit dat beide kinderen een autismebegeleidingshond hebben, bij een ander gezin is duidelijk te zien dat voor het ene kind de autismebegeleidingshond heel goed werkt, en voor het andere kind niet zoveel doet. Het kan ook zo zijn dat maar één van de kinderen een diagnose heeft. Omdat de autismebegeleidingshond spanning wegneemt bij de broer of zus, is er automatisch ook meer ruimte voor de broertjes en zusjes.

4.4 De hoofdvraag

De hoofdvraag van dit onderzoek is: *“Wat leveren de autismebegeleidingshonden op voor de gezinnen waarin de hond geplaatst wordt?”*

Wat de honden opleveren wordt aan de hand van de verschillende thema's weergegeven in tabel 16. Uit de tabel kan opgemaakt worden dat de autismebegeleidingshond in alle verschillende thema's wat oplevert. De ouders geven aan dat de autismebegeleidingshond zoveel rust in huis brengt en druk wegneemt, de hond is onmisbaar in het gezin.

Tabel 16: Thema's meerwaarde autismebegeleidingshonden.

Verschillende thema's	Wat levert de hond op?
Medicatie	– Vermindering in het gebruik van Androgel en Indometacine sinds de komst van de autismebegeleidingshond – Voorkomt het eventuele gebruik van medicatie in de toekomst
Begeleiding	– Eén geval waarbij het aantal begeleidingsuren per maand met 3 tot 4 uur is verminderd – Ondersteuning bij de begeleiding/therapie
Meerwaarde	– Meer rust in huis – Kind kan zonder problemen het huis uit indien gekoppeld aan de hond – Samen slapen met de hond verbeterd de nachtrust – Vergroten van het zelfvertrouwen – Kinderen worden minder snel boos (bliksemafleider) – De hond vermindert angsten – De hond zorgt voor structuur
Kinderen met ASS	– Vooruitgang in de ontwikkeling op verschillende gebieden zoals: – Sociale vaardigheden – Communicatieve vaardigheden – Sociaal-emotionele ontwikkeling – Ontwikkeling van motoriek – Ontwikkeling van taal en denken
Belasting van de gezinnen	– Ouders voelen zich minder belast doordat de hond taken overneemt (koppelen, zorgen voor rust) – Ouders kunnen steun zoeken bij de hond – De hond zorgt voor minder woede uitbarstingen, daardoor wordt er minder geslagen geschopt en geschreeuwd – Er is meer ruimte voor de brusjes in het gezin

4.5 Eind conclusie

Er kan geconcludeerd worden dat de autismebegeleidingshond als onmisbaar wordt ervaren door het gezin. De hond kan op korte termijn de medicatie en begeleiding niet vervangen. Maar als de hond langer in huis is, gebeurt dit wel. Dat blijkt in de situatie van de afname van Androgel, Indomecatine en de vermindering van begeleiding met drie tot vier uur per maand wat omgerekend €2880,00 per jaar bespaard. Het door ons uitgevoerde onderzoek toont nog geen significante financiële voordelen aan in situaties waarin er wel of geen autismebegeleidingshond in een gezin aanwezig is.

Uit alle verschillende gebieden in de resultaten komt duidelijk naar voren dat de autismebegeleidingshond een algemene meerwaarde heeft. De hond wordt door de gezinnen als onmisbaar ervaren. Voor de gezinnen is de algemene meerwaarde misschien nog wel belangrijker dan de financiële meerwaarde voor het gezin. Doordat de hond bepaalde taken van de ouders kan overnemen krijgen zij vaak wat meer ademruimte op een dag. De ouders kunnen sinds de komst van de hond makkelijker even snel, met de kinderen, naar de supermarkt. Er zijn ouders die aangegeven hebben er eerst een uur over te doen en met de hond kan dat in tien minuten. Doordat de kinderen, met de hond, minder snel afgeleid zijn.

5. Discussie

In dit hoofdstuk zal er terug gekeken worden op de uitvoering van het onderzoek. In de eerste paragraaf worden de resultaten bediscussieerd. In de tweede paragraaf komen de gebruikte methoden aanbod. Daarbij zal besproken worden wat goed en minder goed gegaan is tijdens de uitvoering van het onderzoek. Dit zal gedaan worden aan de hand van de verschillende onderdelen van het onderzoek: het literatuuronderzoek, de enquête en de interviews.

5.1 Resultatendiscussie

Het doel van het onderzoek was te onderzoeken welke financiële meerwaarde de honden voor de gezinnen hebben. Het grootste deel van de geïnterviewden en geënquêteerden geven aan geen duidelijke lijn te kunnen leggen tussen de komst van de autismebegeleidingshond en het gebruik van medicatie of het aantal begeleidingsuren, of zien geen duidelijke afname. De onderzoekers denken dat er wel een lijn te trekken is tussen de komst van de hond en het gebruik van medicatie. Op grond van het door ons verrichte onderzoek durven wij de stelling aan dat er wel degelijk (financieel) voordeel is te verwachten door de aanwezigheid van autismebegeleidingshonden in gezinnen met kinderen met ASS.

Er zijn voorbeelden waarin de hond wel degelijk invloed heeft op het medicijngebruik. Er zijn bijvoorbeeld gezinnen waarbij er wel een vermindering te zien is in het medicijngebruik. Deze medicijnen werden ingezet voor het verminderen van angsten, het Syndroom van Klinefelter en reuma.

Kenmerken van ondermeer ADHD, ASS en het syndroom van Klinefelter zijn onder andere: problemen met concentratie en praat- en leerachterstand. De hond kan een rol spelen in het verhogen van de concentratie. Doordat de hond als buffer voor prikkels, die binnen komen, werkt kunnen de kinderen zich vaak beter concentreren op school. Zij hebben dan geen medicijnen nodig die er voor zorgen dat ze zich beter kunnen concentreren.

Uit de resultaten is ook naar voren gekomen dat de autismebegeleidingshonden ingezet worden bij kinderen met slaapproblemen. Doordat de hond meegaat naar bed, hebben de kinderen minder moeite om te gaan slapen. In andere gezinnen komt het juist voor dat er bijvoorbeeld Melatonine gebruikt wordt om beter te kunnen slapen. Als de hond ook bij deze kinderen ingezet kan worden, zou de hond op termijn de Melatonine kunnen vervangen.

Daarnaast heeft de hond effect op het medicijngebruik voor reuma. De meeste mensen met reuma hebben last van pijn en stijfheid in gewrichten of spieren en vermoeidheid. Door bijvoorbeeld met de hond te spelen, te wandelen of te knuffelen blijven de spieren in beweging en worden de spieren soepeler. Mede hierdoor kan de hond het medicijn gebruik terugbrengen.

5.2 Methodendiscussie

In deze paragraaf worden de gebruikte methodes (het literatuuronderzoek, de enquête en de interviews) besproken.

5.2.1 Literatuuronderzoek

Tijdens het literatuuronderzoek is op zoek gegaan naar wetenschappelijke onderzoeken met betrekking tot de inzet van autismebegeleidingshonden en andere hulphonden. Het is echter gebleken dat hier nog niet veel wetenschappelijk onderzoek naar gedaan is. Er zijn een aantal onderzoeksverslagen gevonden die, voldeden aan de vooropgestelde eisen. Wel zijn er meerdere artikelen gevonden over Animal Assisted Animals die ingezet worden bij ASS en over (huis) dieren die in de zorg ingezet worden.

5.2.2 Enquête

Zoals in het hoofdstuk over de resultaten te lezen is, heeft de helft van de onderzoekspopulatie meegewerkt aan het onderzoek. Van de 15 klanten van Stichting SAAC hebben er slechts zeven gezinnen een enquête ingevuld. Na een tweede belronde hebben een aantal gezinnen aangegeven de enquête niet ingevuld te hebben aangezien zij het werken met een online enquête niet fijn vinden. Daarbij gaven zij aan de enquête onoverzichtelijk te vinden en daardoor lastig in te vullen. Eén van deze gezinnen heeft echter wel mee willen werken aan het interview, zonder dat zij de enquête hebben ingevuld.

Van de controlegroep, de ouders van kinderen met een vorm van ASS op scholen in Groningen, heeft er slechts één gezin de enquête ingevuld. Om de gezinnen te bereiken hebben we de scholen gebeld om te vragen of er een brief in de klassen uitgedeeld mocht worden. In de brief werden de ouders gevraagd mee te werken aan het onderzoek. Het probleem met deze methode is dat het niet te controleren is of de brief daadwerkelijk is verspreid en/of de leerlingen de brief ook hebben overgedragen aan hun ouders. In een vervolg onderzoek zou het dan ook beter zijn om de brief aan de ouders te versturen. Dan kan eventueel per e-mail of via de post.

Naast de brieven op de scholen hebben we een aantal oproepen gedaan op de social media. Op sites als Facebook en LinkedIn zijn er groepen te vinden van ouders met kinderen met autisme. In deze groepen hebben we de oproep geplaatst met een link die verwees naar de online enquête. Ook van deze groepen hebben we geen respons mogen ontvangen.

Vermoedelijk komt de lage respons uit de controlegroep omdat het onderzoek door hen minder belangrijk wordt gevonden. Zij zien het nut van de vergoeding van autismebegeleidingshonden als minder belangrijk aangezien zij geen hond in huis willen nemen. Het kan ook zijn dat de doelgroep teveel belast wordt met verschillende onderzoeken en het idee hebben dat al deze onderzoeken geen effect hebben. Daarbij kan het beeld over de huidige en aankomende bezuinigingen ook als nadeel werken.

Het belang voor de klanten van SAAC is veel groter omdat zij wellicht een gebruikersvergoeding voor hun hond kunnen krijgen. Om de andere groepen te bereiken hadden we er bijvoorbeeld een verloting aan kunnen verbinden. Probleem is dan dat men hun adresgegevens in moeten vullen, wat geen waarborg is voor de anonimiteit. De enquête, voor de controle groep kon men volledig anoniem invullen. In de enquête voor de klanten van SAAC moest men wel hun achternaam invullen, omdat we op die manier konden zien welke gezinnen mee wilden werken aan de interviews.

5.2.3 Interviews

Van de gezinnen die klant zijn bij Stichting SAAC zijn er zeven gezinnen geïnterviewd. Dit is ongeveer de helft van de totale onderzoekspopulatie. We hebben gemerkt dat de meeste gezinnen graag mee wilden werken aan het onderzoek. Dit komt vooral doordat ze erg betrokken zijn bij Stichting SAAC en het belang inzien van het onderzoek. Er zijn echter gezinnen geweest die niet mee wilden werken aan de interviews omdat ze bang waren dat de naam van hun kind gekoppeld zou worden aan autisme en dat hij daardoor moeite zou hebben om een baan te vinden. Het is belangrijk om duidelijk aan te geven dat de gegevens volledig anoniem verwerkt worden. Het risico van stigmatisering wordt blijkbaar als reden om niet mee te werken sterk meegewogen.

We hebben er voor gekozen om de interviews ongestructureerd uit te voeren. Tijdens het interviewen hebben we wel gebruik gemaakt van een topiclijstje met punten die we in de interviews wilden behandelen. Deze keuze is positief uitpakend. Het bleek dat de gezinnen aan de hand van een vraag een uitgebreid verhaal vertellen, waarop door de interviewer doorgevraagd kon worden. Door gebruik te maken van topic's ontstond er een geanimeerd, uitvoerig gesprek, maar werden er geen punten overgeslagen. Als we er voor gekozen hadden een gestructureerd interview te houden dan hadden we waarschijnlijk geen uitgebreide antwoorden van de gezinnen gekregen.

Voordat de interviews begonnen hebben we afgesproken dat één van ons de interviews zou afnemen en de ander zou observeren en aantekeningen maken. Ook zou diegene de opnameapparatuur bedienen. Er is toen voor gekozen dat degene die het meest ervaren is in het voeren van dergelijke gesprekken de interviews zou gaan afnemen. Tijdens het interviewen is gebleken dat deze keuze een goede keuze is geweest. Door de vaardigheden van de interviewer zijn de gesprekken erg soepel verlopen. Ondanks dat er aantekeningen gemaakt zijn tijdens de interviews is het tijdens de verwerking niet nodig geweest deze te gebruiken. De opnames waren van goede kwaliteit, het gesprek was duidelijk verstaanbaar.

Ondanks dat de interviews met zorg zijn gepland is het twee keer voorgekomen dat het gezin dat geïnterviewd zou gaan worden niet op een tijdstip kon dat beide interviewers konden. Er is toen besloten om het interview alleen uit te voeren. Deze interviews zijn goed verlopen, dit komt mede door de goede voorbereiding en de ervaring die opgedaan is tijdens eerdere interviews. Er zijn echter geen aantekeningen gemaakt van deze interviews.

Eén van de gezinnen vroeg ons waarom de interviews niet via een videoconferentie afgenomen konden worden. We hebben er bewust voor gekozen om juist de interviews persoonlijk bij de mensen thuis af te nemen. Dit is persoonlijk en we krijgen een beter beeld van de situatie waarin de gezinnen verkeren. Ook hebben wij gemerkt dat tijdens de vergaderingen met de opdrachtgever, die met een conference call zijn gevoerd, de kwaliteit van deze gesprekken sterk te wensen overlaet.

6. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de aanbevelingen beschreven, die tijdens het onderzoek naar voren zijn gekomen. Er worden aanbevelingen gegeven over het doen van vervolg onderzoek. In dit vervolg onderzoek wordt er gekeken naar de inzet van autismebegeleidingshonden, het welzijn van de autismebegeleidingshonden en de vergoeding van zorgverzekeraars.

6.1 Vervolgonderzoek

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat, de periode waarin onderzoek is gedaan te kort is om duidelijke ontwikkelingen en meerwaarde te zien zijn bij de gezinnen waarin een autismebegeleidingshond is geplaatst is. Het is daarom aan te bevelen om een vervolgonderzoek op te zetten dat over een langere termijn loopt. Tijdens het onderzoek worden gezinnen gedurende deze periode gevolgd, vanaf het moment dat zij besluiten een autismebegeleidingshond in huis nemen tot vier jaar nadat de hond in huis is gekomen. Tijdens het onderzoek is het belangrijk om een zo groot mogelijke onderzoekspopulatie te creëren. Om dit te bereiken kan er voor gekozen worden om verschillende deelonderzoeken op te zetten, die uitgevoerd worden gedurende de onderzoeksperiode van vier jaar. De onderzoekspopulatie in dit onderzoek bestaat uit:

- Klanten van Stichting SAAC
- Klanten van andere (internationale) organisaties die hulphonden inzetten bij kinderen en (jong) volwassenen met een vorm van ASS.

Gedurende het vervolgonderzoek wordt er op verschillende gebieden onderzoek gedaan. De gebieden waar onderzoek naar gedaan kan worden zijn:

- De ontwikkeling van het kind met een vorm van ASS (§6.1.1)
- De financiële meerwaarde van de autismebegeleidingshonden op het gezin (§6.1.2)
- De effecten van de autismebegeleidingshonden op het gezin (§6.2)
- Het welzijn van de autismebegeleidingshonden (§6.2)

6.1.1 Ontwikkeling kinderen met een vorm van ASS

De autisme spectrumstoornis is een ontwikkelingsstoornis, de ontwikkeling van de kinderen met een vorm van ASS is verstoord. Uit het onderzoek is gebleken van de autismebegeleidingshonden invloed kunnen uitoefenen op de volgende ontwikkelingsgebieden:

- De uiting van gedrag (schreeuwen, slaan of bijten)
- Sociale vaardigheden
- Sociale-interacties

In vervolgonderzoek kan er onderzocht worden op welke manier de honden hierin een rol spelen. Dat kan onder andere gedaan worden door observaties uit te voeren in de gezinnen. Daarnaast kan het niveau van de kinderen (over een reeks van jaren) doormiddel van bijvoorbeeld een IQ test, of vergelijkbare tests, gemeten worden.

6.1.2 Vergoeding zorgverzekeraars

Om voor de zorgverzekeraars duidelijk te maken wat de autismebegeleidingshonden opleveren voor de gezinnen wordt geadviseerd de kosten en baten van de honden gedurende vier jaar in kaart te brengen. Daarbij worden de kosten van de honden, begeleiding/therapie en medicijngebruik uitgezet tegen de besparingen en vermindering (de baten) die de honden gedurende vier jaar opleveren. Op deze manier kan het voor de zorgverzekeraars inzichtelijk gemaakt worden wat het voordeel voor hen is om de autismebegeleidingshonden te vergoeden.

Daarnaast zou er een controlegroep gevold moeten worden, waarin vergelijkbare problematiek voorkomt. In deze gezinnen worden echter geen autismebegeleidingshonden ingezet. Op die manier kunnen de situaties vergeleken worden.

6.2 Autismebegeleidingshond

Uit de resultaten is naar voren gekomen dat de autismebegeleidingshond op verschillende manieren ingezet wordt binnen het gezin. De meest voorkomende functie van de hond is het zijn van een maatje voor kinderen met een vorm van ASS. Daarnaast komen er verschillende taken van de autismebegeleidingshonden overeen met die van andere hulphonden, met name de ADL-honden (ingezet voor algemeen dagelijkse levensbehoeften). Hulphonden voor mensen met een lichamelijke en/of zintuigelijke beperkingen worden volledig vergoed door de zorgverzekeraars.

Het is dan ook aan te bevelen te onderzoeken of de functies van autismebegeleidingshonden overeenkomen met die van ADL-honden. Daarbij moet er eveneens gekeken worden naar de criteria die zorgverzekeraars stellen aan beperkingen van mensen om de hond te vergoeden.

6.2.1 Welzijn autismebegeleidingshonden

Uit de resultaten is naar voren gekomen dat het welzijn van autismebegeleidingshonden in sommige gevallen in het geding kan komen. De kinderen kunnen soms erg ruig omgaan met de hond of krijgen de honden te maken met stressvolle situaties. Daarnaast fungeert de hond voor de kinderen als buffer voor emoties en prikkels. Er zijn vraagtekens te zetten bij wat dit voor het welzijn van de hond zelf doet. De honden kunnen de spanningen en emoties van de kinderen overnemen en hierdoor gestrest raken. Het is daarom erg belangrijk dat de honden na het werk voldoende rust krijgen.

Een hond heeft een eigen plek in huis nodig om zich terug te kunnen trekken. Daarnaast moet er voor gezorgd worden dat hij voldoende lichaamsbeweging krijgt, de hond moet minimaal 3 keer per dag uitgelaten worden. De hond heeft tijd nodig om echt “vrij” te zijn, om te kunnen ontspannen en zijn energie kwijt te kunnen. Voor het dierenwelzijn zijn vijf vrijheden van Brambell erg belangrijk. De dieren zijn vrij:

- Van dorst, honger en onjuiste voeding;
- Van fysiek en fysiologisch ongerief;
- Van pijn, verwonding en ziektes;
- Van angst en chronische stress;
- Om hun natuurlijke (soorteigen) gedrag te vertonen.

In het onderzoek dat wij hebben uitgevoerd is het welzijn van de honden niet meegenomen. Ons advies is om het welzijn van de honden in de gezinnen en tijdens de inzet op scholen te onderzoeken. Tijdens zo'n onderzoek kan er gekeken worden naar:

- De gezinnen hebben voldoende kennis van het welzijn van de honden
- De situatie van de honden in het gezin voldoen aan de vijf vrijheden.
- De honden hebben na het werk voldoende rust nodig om te kunnen ontspannen en stress kwijt te kunnen.

Als blijkt dat de gezinnen onvoldoende kennis hebben over het welzijn, zou dit opgenomen kunnen worden in het programma dat de gezinnen volgen voordat ze een hond in huis krijgen. Daarbij is het onder andere belangrijk dat zij signalen kunnen herkennen als de hond te veel prikkels krijgt en daardoor zijn werk niet meer goed uit kan voeren.

Het is aan te bevelen richtlijnen op te stellen voor de inzet van autismebegeleidingshonden in gezinnen maar bijvoorbeeld ook op scholen.

Geraadpleegde bronnen

Bij het schrijven van de scriptie zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- ALFA-Europe, 2013, *Lijst van fokkers die gedragscode van ALFA-Europe hebben ondertekend*, gevonden op: 13 maart 2013, op: http://www.alfa-europe.org/NL/Lijst_fokkers.htm
- Butler H. 2013 *Wat is een Hulphond?*, gevonden op 16 januari 2013, op <http://www.bultersmekke.nl/page16/page17/page17.html>
- Baarda, D.B., Goede, de M.P.M. (2006), *Methoden en technieken*, Groningen/Houten: Wolters Noordhoff
- Baarda, D.B., Goede, de M.P.M., Teunissen, J. (2005), *Basisboek kwalitatief onderzoek*, Groningen/Houten: Wolters Noordpool
- Balans Digitaal (2013), *Wat is DCD?*, gevonden op 23 juni 2013, op: <http://www.balansdigitaal.nl/stoornissen/dcd/wat-is-dcd/>
- Golden Retriever Club, 2013, *Fokkers*, gevonden op 13 maart 2013, op: <http://www.goldenretrieverclub.net/cms/fokkers.html>
- Hondenschool Aviva, 2013, *Trainingen*, gevonden op 27 februari 2013, op: <http://www.hondenschool-aviva.nl/trainingen/>
- Hulp voor autisme, 2013, *Waarom een autismebegeleidingshond?* Column, gevonden op 26 februari 2013, op: <http://hulpvoorautisme.wordpress.com/lekkere-luchtjes/>
- Jantrao, 2010, *Het schrijfproces - Bronnen evalueren*, gevonden op 13 maart 2013, op: <http://educatie-en-school.infonu.nl/studievaardigheden/26195-het-schrijfproces-bronnen-evalueren.html>
- Kikstra, W. 2013, *Organogram Stichting SAAC en HVA*, Procesverslag Stichting SAAC en HVA, Oost-Vlieland.
- KNGF Geleidehonden, 2012, *Aflevering 25e autismegeleidehond startpunt voor verdere groei*, gevonden op: 28 februari 2013, op: <http://perssupport.nl/apssite/persberichten/full/2012/04/04/Aflevering+25e+autismegeleidehond+startpunt+voor+verdere+groei>
- Lauriks S., et al. 2013, *Wat is zelfredzaamheid?*, Zelfredzaamheid-Matrix 2013 Handleiding, Rotterdam
- Marensa, 2010, *Wat kost het houden van een hond?*, gevonden op 27 februari 2013, op: <http://dier-en-natuur.infonu.nl/huisdieren/54688-wat-kost-het-houden-van-een-hond.html>
- Menzis, 2013, *Hulphonden, Vergoeding van een hulphond*, gevonden op 21 februari 2013, op: <http://www.menzis.nl/web/Consumenten/Vergoeding/VergoedingenAZ/HulpmiddelenEnVerbandmiddelen/Hulphonden.htm>
- Nederlandse Klinefelter Vereniging (NKV), 2013, *Syndroom van Klinefelter*, gevonden op 20 juni 2013, op: <http://www.klinefelter.nl/>
- Nederlands Labrador Vereniging (NLV), 2013, *Pupinformatie – Wat kost een pup?*, gevonden op 27 februari 2013, op: <https://www.nlv.nu/fokkenenpups/voorpupkopers/pupinfo.php>
- Orange Aussie Dogs, 2013, *Informatie pup kopers Australian Labradoodle*, gevonden op 13 maart 2013, op: <http://www.orangeaussiedogs.nl/index.php/puppies/info-pupkopers>
- Regelhulp, 2013, *Hulphond/assistentiehond*, gevonden op 21 februari 2013, op <https://www.regelhulp.nl/zr/rh/webapp/kennisbank/Informatie/Hulphond?RedirectNaar=Autisme>
- Rijksoverheid, 2013¹, *Zorgverzekering*, gevonden op 13 februari 2013, op: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/zorgverzekering>
- Rijksoverheid, 2013², *Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten*, gevonden op 13 februari 2013, op: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/algemene-wet-bijzondere-ziektekosten-awbz>
- Rijksoverheid, 2013³, *Persoonsgebonden budget (pgb)*, gevonden op 13 februari 2013, op: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/persoonsgebonden-budget-pgb>
- Rijksoverheid, 2013⁴, *Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)*, gevonden op 13 februari 2013, op: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/wet-maatschappelijke-ondersteuning-wmo>
- Rijksoverheid, 2013⁵, *Kwalitatief onderzoek*, gevonden op 27 februari 2013, op: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/overheidscommunicatie/informatie-voor-professionals/>

- [omgevingsonderzoek/kwalitatief-onderzoek](#)
- Stichting SAAC, 2013, *Welkom bij Hulp voor Autisme*, gevonden op 21 februari 2013, op <http://www.Stichtingsaac.nl/>
 - Trimbos (2013), *Symptomen van het autisme spectrum stoornis*, gevonden op 3 februari 2013, op <http://www.trimbos.nl/onderwerpen/psychische-gezondheid/autismespectrum-stoornissen/symptomen#pdd>
 - Vermeulen P. (2012) Artikel: *Autistisch denken: als je het bos niet door de bomen ziet*.

Bijlage I

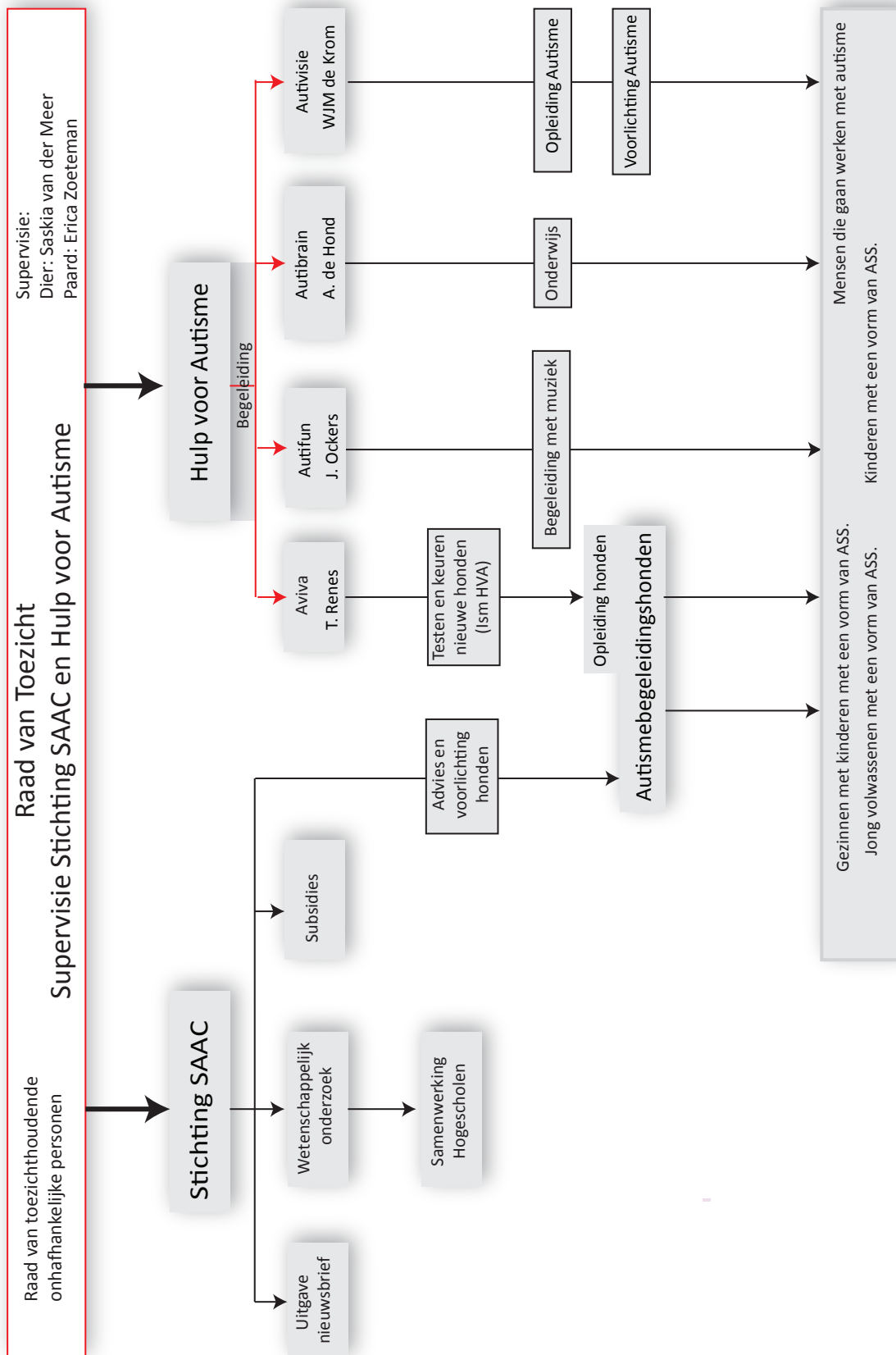
Kostenoverzicht opleiding en aanschaf autismebegeleidingshonden.

	Golden Retriever*	Labrador**	Australian Labradoodle*	Gemiddeld:	Jaar 1:	Jaar 2:	Totaal:
Aanschaf hond:	€ 650,00	€ 800,00	€ 1.750,00	€ 1.066,67			€ 1.066,67
Aanschaf accessoires hond:	Bench, riem, voer-, drinkbak, speeltjes (afhankelijk kwaliteit)			€ 300,00			€ 300,00
Dierenarts:							€ 380,00
Chippen:					€ 30,00		
Sterilisatie	Reu: € 150,00	€ 350,00					
	Teef: € 300,00	€ 600,00		€ 350,00			€ 350,00
Dierenarts bezoek	gezondheidskeuring, inentingen en ontwormen:				€ 100,00	€ 100,00	€ 200,00
Verzekering hond:	afhankelijk verzekeraar			€ 30,00	€ 100,00	€ 65,00	€ 130,00
Gemeentelijke hondenbelasting:	per gemeente verschillend			€ 0,00	€ 300,00	€ 150,00	€ 300,00
Voer	(afhankelijk van gewicht van de hond)						
		5kg per maand:	€ 25,00	€ 300,00			€ 300,00
		20kg per maand:	€ 50,00		€ 600,00		
		40kg per maand:	€ 70,00		€ 840,00		
					€ 720,00		€ 720,00
Hondenschool:	Puppycursus (6 lessen)				€ 55,00		
	Basiscursus (10 lessen)				€ 85,00		€ 140,00
Specifieke training:	Gemiddeld 6 keer per dag 5 minuten trainen						
	6*5 min	30 min/dag					
	30*7	210 min/week					
	52*210	10.920 minuten per jaar					
		182,00 uur per jaar					
Loonkosten trainer:	€ 65,00 per uur						€ 11.830,00
Totale kosten:							€ 15.716,67

*Prijzen van de Golden Retriever en Australian Labradoodle zijn gebaseerd op de prijzen van verschillende fokkers. Via de lijst met fokkers op de site van de beide overkoepelende organisaties.

** Prijs van de labrador is te vinden op de site van de Labrador Club

Bijlage II: Organogram Stichting SAAC en Hulp voor Autisme.

Bijlage III: E-mail respondentent:

Onderwerp: Enquête afstudeeronderzoek Stichting SAAC

Beste klanten van Stichting SAAC,

Voor ons afstuderen doen we onderzoek naar de financiering van de autismebegeleidingshonden van Stichting SAAC. Hierbij kijken we naar het effect van deze honden bij de gezinnen die klant zijn bij Stichting SAAC.

Voor dit onderzoek willen wij om uw medewerking vragen. Dit kan door een enquête online in te vullen. Ook kunt u aan een persoonlijk interview deel nemen. In de bijlage van deze e-mail vindt u een begeleidende brief waarin ons onderzoek kort toegelicht wordt en waarin wij u tekst en uitleg geven over de enquête. Het invullen van deze enquête kan via de internet link die in de brief staat, en zal ongeveer 10 minuten van uw tijd in beslag nemen.

We hopen u hiermee voldoende ingelicht te hebben en horen graag van u!

Met vriendelijke groet,

Wijtze Kikstra
Maran Vogel
Studenten van Van Hall Larenstein te Leeuwarden.

Onderwerp: Herinnering enquête afstudeeronderzoek Stichting SAAC

Beste klanten van Stichting SAAC,

Afgelopen vrijdag 5 april hebben wij u een mail gestuurd met daarin de vraag of u mee wilt werken aan ons onderzoek. Ter herinnering sturen wij opnieuw die email aan u.

Mocht u niet willen meewerken aan ons onderzoek, dan kunt u deze email als niet verzonden beschouwen.

Voor ons afstuderen doen we onderzoek naar de financiering van de autismebegeleidingshonden van Stichting SAAC. Hierbij kijken we naar het effect van deze honden bij de gezinnen die klant zijn bij Stichting SAAC.

Voor dit onderzoek willen wij om uw medewerking vragen. Dit kan door een enquête online in te vullen. Ook kunt u aan een persoonlijk interview deel nemen. In de bijlage van deze e-mail vindt u een begeleidende brief waarin ons onderzoek kort toegelicht wordt en waarin wij u tekst en uitleg geven over de enquête. Het invullen van deze enquête kan via de internet link die in de brief staat, en zal ongeveer 10 minuten van uw tijd in beslag nemen.

We hopen u hiermee voldoende ingelicht te hebben en horen graag van u!

--

Met vriendelijke groeten,

Wijtze Kikstra
Maran Vogel
Studenten Van Hall Larenstein te Leeuwarden

Onderwerp: Afspraak interview

Beste familie ...,

Allereerst hartelijk dank voor het invullen van de enquête!

Bij het invullen van de enquête heeft u aangegeven mee te willen werken aan een vervolg interview. Graag willen wij hiervoor een afspraak met u plannen.

Hierbij leggen wij een aantal data aan u voor: <datum> of <datum>. Hieruit kunt u een dag kiezen en een tijdstip aan ons voorleggen.

Heeft u liever telefonisch contact om de afspraak te plannen? Dan kunt u dit aangeven en dan bellen wij u graag even op.

Nogmaals hartelijk dank voor uw medewerking!

Met vriendelijke groeten,

Wijtze Kikstra
Maran Vogel
Studenten Van Hall Larenstein te Leeuwarden

Bijlage IV: Brief uitleg onderzoek

Leeuwarden, 23 april 2013

Betreft: onderzoek Van Hall Larenstein: *“De meerwaarde van autismebegeleidingshonden”*

Geachte heer/mevrouw,

In opdracht van Stichting SAAC voeren wij, Wijtze Kikstra en Maran Vogel, een afstudeeronderzoek uit. Wij zijn studenten van Van Hall Larenstein en volgen de opleiding Diermanagement met als specialisatie Dieren in de Zorg. In het kader van ons afstudeeronderzoek doen wij onderzoek naar de meerwaarde van de autismebegeleidingshonden.

Het doel van ons onderzoek is te onderzoeken welke meerwaarde de autismebegeleidingshonden met zich meebrengen voor de gezinnen waarin de hond geplaatst wordt. Daarbij wordt zowel naar de financiële meerwaarde (wat is de kosten besparing sinds de komst van de hond?) als naar de positieve effecten van de hond gekeken. Met het onderzoek wordt een bijdrage geleverd aan een adviesrapport, gericht aan zorgverzekeraars om hen er van te overtuigen dat autismebegeleidingshonden, net als de blindengeleidehonden, vergoed moeten worden. Wanneer de autismebegeleidingshonden vergoed worden door de zorgverzekeraar kunt u wellicht een vergoeding per kwartaal krijgen voor de gebruikskosten van de hond. Denk daarbij aan de aanschaf van voer en dierenartsbezoeken.

Graag willen wij u vragen mee te werken aan dit onderzoek. Dit kan door de enquête in te vullen. Na het invullen van de enquête zouden wij graag een persoonlijk interview met u willen houden. Tijdens het interview willen wij dieper ingaan op de vragen uit de enquête om zo een volledig beeld te vormen. Uit de mensen die aangeven mee te willen werken aan het interview, wordt een selectie gemaakt. Daaruit wordt gekozen wie wij zullen benaderen voor het interview. Het is ook mogelijk om alleen aan de enquête mee te werken.

De vragen die in de enquête gesteld worden gaan over uw gezinssituatie, over autismebegeleidingshonden en het soort begeleiding dat uw kind(eren) ontvangt(en). Om uw privacy te waarborgen mogen wij niet in uw dossiers kijken. Daarom zal de enquête beginnen met vragen over algemene informatie.

De enquête kunt u volledig online invullen. U kunt hiervoor op deze link klikken: [Enquete Meerwaarde van de autismebegeleidingshond](#). Voordat de enquête begint kunt u aangeven of u mee wilt werken aan het onderzoek en daarmee aangeven dat u akkoord gaat dat wij uw gegevens mogen gebruiken. Aan het eind van de enquête kunt u ook aangegeven of wij contact met u mogen opnemen om een afspraak te maken voor het interview. Bij vragen kunt u mailen naar: onderzoek.vhl.saac@gmail.com.

Wat gebeurt er met uw gegevens?

Om de antwoorden van de enquête te koppelen aan de interviews wordt uw naam in de enquête gevraagd. Na de verwerking van uw gegevens zullen de resultaten van het onderzoek volledig anoniem verwerkt worden in de scriptie en het adviesrapport voor de zorgverzekeraars.

Met vriendelijke groet,
Wijtze Kikstra
Maran Vogel